

Speeltuin voor allen

Een theoretische benadering van hoe een speeltuin toegankelijk kan ingericht worden

Delphine Ornelis

Opleiding ergotherapie

In samenwerking met Anne-Marie Denolf en Dimi Haezebrouck voor VZW Oranje

Abstract

Ondanks dat spelen erg belangrijk is in de ontwikkeling van kinderen is het in de Vlaamse speeltuinen nog niet voor elk kind mogelijk om tot diepgaand spel te komen. Daarom werd er in dit onderzoek gezocht naar concrete adviezen en een interessante wijze om de adviezen over te brengen. De geformuleerde adviezen zijn ontstaan uit de bestudering van praktijkvoorbeelden en een grondige literatuurstudie. De resultaten werden opgesplitst in enerzijds aanpassingen van de speeltuininrichting en anderzijds de speeltoestellen. In de speeltuininrichting is het belangrijk om met contrasterende kleuren te werken en een rolstoelvriendelijke ondergrond te plaatsen onder een toegankelijk speeltoestel. Daarnaast dienen de speeltoestellen verbonden te worden met paden en horen de rustpunten over een arm- en rugleuning te beschikken en zich buiten de paden te bevinden. Informatie kan verduidelijkt worden aan de hand van pictogrammen en braille. Tenslotte heeft iedereen baat bij een parkeerplaats in de buurt van de speeltuin. Bij speeltoestellen is de voornaamste eis dat er voldoende variatie is. Het is belangrijk dat er voldoende grepen zijn en dat ze een contrasterend kleur hebben. Verder zijn speeltoestellen die lawaai maken veiliger en is het nuttig om een ruimte te voorzien om de rolstoel te plaatsen tijdens het spelen. Uiteindelijk is het belangrijk dat de toegang tot een toegankelijk speeltoestel een hellend vlak is en is het aangeraden om speelwanden te plaatsen. De algemene conclusie luidt dat een inclusieve speeltuin niet betekent dat elk kind overal op kan spelen maar dat elk kind op minstens één speeltoestel kan spelen.

Trefwoorden: inclusie, speeltuin, kinderen met een beperking, toegankelijkheid, speeltoestellen

Woord vooraf

Als animator in het jeugdatelier van VZW Oranje heb ik al vaak gemerkt dat kinderen met een beperking vaak op problemen stoten tijdens het spelen in een openbare speeltuin. Veel kinderen moeten intensief steunen op begeleiding als ze tot spelen willen komen. Daarom leek het mij dan ook interessant om na te gaan hoe een speeltuin toegankelijk kan gemaakt worden voor elk kind.

Het is algemeen geweten dat een eindwerk schrijven erg zwaar is en daarom wil ik graag mijn familie, vrienden en promotoren bedanken voor hun steun. Allereerst heb ik erg veel steun gekregen van mijn familie en mijn vrienden. Mijn partner, Laurens Debonne, heeft mij in moeilijke tijden altijd bijgestaan en daar ben ik hem erg dankbaar voor. Hij was en is nog steeds mijn grote steun en toeverlaat. Verder heb ik altijd kunnen rekenen op mijn familie en mijn schoonfamilie voor een steuntje in de rug. Mijn vrienden, in het bijzonder Lynn Devilder en Nele Laporte, hebben gezorgd voor de nodige portie warmte en humor. Naast familie en vrienden heb ik ook steeds raad kunnen vragen aan mijn klasgenoten. In tijden van twijfel en paniek heb ik steeds mijn hart kunnen luchten zodat ik kon beseffen dat ik best wel goed bezig was. En als laatste maar zeker niet de minst belangrijke personen wil ik graag mijn promotoren, Anne-Marie Denolf en Dimi Haezebrouck, van harte danken voor hun uitgebreide feedback en hun geruststellende woorden.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	1
1.1	Probleemstelling.....	1
1.2	Bestuur stad Brugge	1
1.2.1	Algemeen beleidsprogramma 2013-2018	1
1.2.2	Stand van zaken in 2015	2
1.2.3	Conclusie	2
1.3	Vereisten voor een inclusieve speeltuin	3
1.3.1	Inclusie en toegankelijkheid	3
1.3.2	Wat bepaalt inclusie op een speeltuin volgens het PEO-model.....	5
1.4	Spelen	7
1.4.1	Wat is spel?	7
1.4.2	Belang van spel	8
1.4.3	Spelontwikkeling van kinderen zonder beperking	10
1.4.4	Spelontwikkeling van kinderen met een beperking	11
1.4.5	Praktijkvoorbeelden.....	17
2.	Methode	20
2.1	Vorbereiding.....	20
2.2	Uitvoering	20
3.	Resultaten	22
3.1	Inrichting van de speeltuin	22
3.1.1	Inkom	22
3.1.2	Paden	22
3.1.3	Ruimte.....	22
3.1.4	Ondergrond.....	23
3.1.5	Kleuren	25
3.1.6	Zitplaatsen.....	25
3.1.7	Signalisatie	26
3.1.8	Beplanting	27
3.2	Speeltoestellen	27
3.2.1	Balanceren	27
3.2.2	Draaitoestel.....	28
3.2.3	Glijbaan	28
3.2.4	Schommel.....	29
3.2.5	Wip	29
3.2.6	Speelwanden.....	30

3.3	Praktijkoefening	30
	Ondergrond.....	32
	Zitplaatsen.....	33
3.4	Organisaties die gespecialiseerd zijn in aangepaste speeltoestellen en inclusieve speeltuinen ...	37
3.5	Methodiek om adviezen voor te leggen aan jeugddiensten.....	38
4.	Discussie en Conclusie	39
4.1	Bespreking en interpretatie van de resultaten	39
	4.1.1 Inrichting van een speeltuin	39
	4.1.2 Speeltoestellen	40
4.2	Sterktes versus zwaktes van het onderzoek en aanbevelingen voor verder onderzoek	40
4.3	Consequenties voor de praktijk	41
	Bibliography	44

1. Inleiding

1.1 Probleemstelling

De probleemstelling van die eindwerk luidt als volgt: welke keuzes kan het bestuur van stad Brugge maken om een toegankelijke speeltuin te realiseren waar kinderen met een beperking ook gestimuleerd worden en de kans krijgen om te spelen en tot samenspel kunnen komen met andere kinderen?

Het literatuuronderzoek richt zich op verschillende aspecten van deze probleemstelling. Allereerst worden de relevante aspecten van het algemeen beleidsprogramma voor 2013-2018 uitgediept. Waar legt de politiek het accent op? Daarna worden de realisaties tot op heden onderzocht. Lopen de verwachtingen en de realiteit gelijk of is er een discrepantie?

Verder worden inclusie en toegankelijkheid bestudeerd. Wat houden deze termen nu precies in? Is er een onderscheid tussen deze elementen? Hoe beïnvloeden ze elkaar? Dit zijn allemaal aspecten die een diepgaander inzicht zullen verwerven in wat inclusie betekent in de realiteit. Om de ergotherapeutische benadering verder uit te lichten wordt er gebruik gemaakt van het PEO-model om na te gaan welke factoren er invloed hebben op inclusie in een speeltuin.

Vervolgens wordt het spelen geanalyseerd. Om de waarde van dit eindwerk te bepalen moet er nagegaan worden wat spelen betekent in de ontwikkeling van kinderen met en zonder beperking. Hoe ontwikkelt het spelen zich en zijn er verschillen hierin afhankelijk van het soort beperking dat een kind heeft? Welke noden hebben kinderen met een beperking als het op spelen aankomt?

Uiteindelijk worden er enkele praktijkvoorbeelden gepresenteerd omdat best practices waardevolle illustraties zijn van het streven van dit eindwerk en een waardevolle bron zijn binnen het evidence based werken.

1.2 Bestuur stad Brugge

1.2.1 Algemeen beleidsprogramma 2013-2018

In het algemene beleidsprogramma van Brugge staan er enkele interessante nota's die in het voordeel spreken van dit eindwerk. Het bestuur vertrekt vanuit de visie dat mensen met een beperking maximaal en op een onafhankelijke manier moeten kunnen deelnemen aan het leven in de stad. De stad wordt daarin bijgestaan door de stedelijke adviesraad en professionele ondersteuning. De toegankelijkheid van parken en speelpleinen wordt verder doorgelicht met behulp van het West-Vlaams adviesbureau toegankelijkheid. Verder zullen parkeerplaatsen voor mensen met een beperking snel en flexibel worden toegekend. Uiteindelijk wil de stad inzetten op jeugdwerk dat zich richt naar alle kinderen en jongeren (Algemeen beleidsprogramma, 2013).

Het speelruimtebeleidsplan van de stad Brugge voor 2014-2020 is een verderzetting van het plan voor 2006-2012. Het bestuur streeft een dynamisch beleid na en wil innovatief en grensverleggend inspelen op actuele noden. De stad wil zich profileren als een jonge stad waar zowel jonge gezinnen als tieners en jongeren zich thuis voelen. De stad streeft naar verschillende speelruimtes die andere prikkels aanbieden en goed op elkaar inspelen. Het bestuur wil ook de jonge en oudere generaties met elkaar in contact brengen op deze speelruimtes en het wil dat de ruimtes op zichzelf spel uitlokken. In dit geval functioneren de speelruimtes los van de speeltoestellen. Verder wordt de nadruk gelegd op het spelen in en met de

natuur. Het speellandschap vormt de centrale spil en de speeltoestellen zijn bijkomend. Er wordt gestreefd naar een variatie aan natuurlijke materialen zoals kiezel, zand, water, schelpen,... Er is interesse in natuurlijke speelpraktijken zoals boomstammen, wilgenhutten en stammenmikado en er zijn maar een beperkt aantal speeltoestellen waaronder een glijbaan en een nestschommel. De bedoeling van het bestuur is om de bewoners meer te betrekken in het ontwerp, de aanleg en het beheer van de openbare ruimtes (Vercruysse, 2013).

Uit de contacten met de jeugddienst blijkt dat stad Brugge al enkele jaren probeert om de omgeving in Brugge toegankelijker te maken voor kinderen met een beperking. De jeugddienst houdt bij nieuwe speeltuinen of bij aanpassingen van speeltuinen steeds meer rekening met kinderen met een beperking. Er wordt gezocht naar manieren om de kinderen te betrekken in spel op openbare terreinen (Gevaert, 2014).

1.2.2 Stand van zaken in 2015

In het centrum van Brugge zijn er 11 openbare speeltuinen en 2 speelpraktijken. Op deze speeltuinen zijn er steeds speeltoestellen aanwezig (Speelpleinen centrum Brugge, 2015). Na observatie van deze speeltuinen zijn er enkele kenmerken opgevallen. Van deze 11 speeltuinen zijn er 7 met een ondergrond bestaande uit zand. De andere 4 hebben gras als ondergrond. Verder zijn er geen paden naar de speeltoestellen en heeft geen enkele van deze speeltuinen een toegankelijk speeltoestel. Deze factoren maken de speeltuinen ontoegankelijk voor kinderen in een rolstoel. Daarnaast zijn er geen speeltoestellen die zich specifiek richten naar kinderen met verminderde mogelijkheden op het vlak van cognitie, zicht of gehoor.

Voor blinde en dove kinderen kunnen er speeltoestellen of speelelementen geplaatst worden die andere zintuigen aanspreken. Blinde of slechtziende kinderen kunnen bijvoorbeeld erg genieten van auditieve en tactiele elementen zoals een muzikaal hinkelpad of een zandbak. Dove kinderen kunnen dan weer plezier beleven met visuele speelelementen zoals een speelwand of spiegels. Beide doelgroepen kunnen zich ook vermaken in een tuin met verschillende kruiden en planten die verscheidene geuren verspreiden, omdat dit hun olfactorisch zintuig aanspreekt (Speeltuinen en aangepaste speeltuinen voor blinde en slechtziende kinderen, 2005). Kinderen met een verstandelijke beperking hebben ook baat bij zintuiglijk materiaal van elke aard zoals muziekinstrumenten en een waterfontein. Verder spelen ze ook graag met materiaal om te imiteren zoals een stuur of een huisje met een fornuis (van der Poel & Blokhuis, 2008).

1.2.3 Conclusie

Anno 2015 zijn de openbare speeltuinen in het centrum van de stad Brugge niet voor elk kind toegankelijk. De plannen van het bestuur bestaan eruit om in samenwerking met het West-Vlaams adviesbureau toegankelijkheid de parken en de speeltuinen door te lichten. Verder wil het bestuur ook verschillende speelruimtes creëren die diverse speelpraktijken aanbieden en de jonge en oudere generaties verenigt. In deze speelruimtes staat de natuur centraal en worden bepaalde speeltoestellen vervangen door natuurelementen.

1.3 Vereisten voor een inclusieve speeltuin

1.3.1 Inclusie en toegankelijkheid

Wanneer er gezocht wordt naar een manier om inclusie te bereiken is het uiteraard belangrijk om te weten wat inclusie precies inhoudt. Daarnaast is het verschil tussen inclusie en toegankelijkheid niet steeds duidelijk. In dit onderdeel wordt er getracht om duidelijkheid te scheppen over deze termen.

Wat is inclusie

Inclusie wordt bereikt wanneer elk individu participeert in de samenleving. Hierbij zijn er twee luiken, namelijk social inclusion en betekenisvol samenleven. Enerzijds is er sprake van social inclusion. Hierbij investeren overheden in participatie van elk individu. Dit gebeurt aan de hand van geldinvesteringen en toegankelijke maatschappelijke voorzieningen. Op deze manier wordt gelijkwaardige participatie van achtergestelde bevolkingsgroepen aan werken, wonen, onderwijs en sociale netwerken gestimuleerd. Anderzijds betekent inclusie dat elk individu betekenisvol kan samenleven en deelnemen aan reguliere sociale activiteiten. Tijdens dit proces kan elk individu betekenisvolle rollen spelen. Inclusie is een doorlopend proces waarbij er interactie is tussen het individu en de gemeenschap. De belangrijkste elementen van inclusie zijn gelijke waardering van alle individuen en het bevorderen van participatie van alle betrokkenen in de cultuur en de gemeenschap. Dit houdt ook in dat er wordt getracht om uitsluiting uit de cultuur en de gemeenschap te verminderen (Bolsenbroek & Van Houten, 2010).

Een andere definitie voor inclusie is evenredige en evenwaardige participatie aan de verschillende maatschappelijke domeinen. Evenredige participatie betekent dat personen met een beperking in dezelfde mate rollen opnemen als de gemiddelde burger en dat dit in verhouding staat tot het percentage personen met een beperking in de bevolking. Evenwaardige participatie betekent dat personen met een beperking op dezelfde wijze gewaardeerd worden wanneer zij dezelfde rollen en posities innemen in de maatschappij (Ruts, 2006).

Door voldoende ondersteuning en aanpassingen bestrijdt de overheid sociale uitsluiting. Verder worden er positieve acties en sensibilisatie-inspanningen verwacht van een overheid die naar een inclusieve samenleving streeft. Er is een nood aan een transversaal beleid van positieve actie, gelijke kansen en doelgroepspecifieke ondersteuning. De standaardregels van de Verenigde Naties (regels 13 en 14) zijn niet wettelijk bindend maar dienen als richtlijnen voor stappen in de richting van gelijke kansen voor personen met een beperking. Standaardregel 13 stelt dat de overheid de eindverantwoordelijkheid draagt voor het verzamelen en verspreiden van informatie over de levensomstandigheden van mensen met een beperking. Standaardregel 14 legt de overheden op om een adequaat beleid te vormen en te plannen voor personen met een beperking op nationaal niveau (vzw, 1999). De behoeften en problemen van mensen met een beperking moeten niet apart behandeld worden maar dienen opgenomen te worden in de algemene ontwikkelingsplannen. Verder is het hun taak om op regionaal en lokaal niveau acties te stimuleren en te ondersteunen. Aan de hand van inclusie-indicatoren kan de overheid een zicht krijgen op hoever het nog verwijderd is van een inclusieve samenleving (Ruts, 2006).

Wat is toegankelijkheid

Ondanks het beeld van het grote publiek is toegankelijkheid niet enkel gericht op mensen met een beperking maar ook op kinderen en ouderen. Deze doelgroepen hebben allemaal problemen met drempels, de leesbaarheid van het domein, losliggende straatelementen en zo verder. Om de toegankelijkheid van een domein te evalueren maakt men gebruik van de vijf B's. Deze staan voor beschikbaar, bereiken, betreden, bezoeken en gebruiken, begrijpen. Aan de hand van deze vijf elementen kan men een snelle beoordeling maken van de toegankelijkheid van een openbaar domein maar een grondige analyse is nodig vanwege de diversiteit van toegankelijkheid. Het betekent namelijk voor iedereen iets anders, afhankelijk van de beperking die men heeft (Aerts, 2011).

Inclusie versus toegankelijkheid

Er kan geconcludeerd worden dat toegankelijkheid en inclusie niet hetzelfde inhouden maar wel op elkaar inspelen. Bij inclusie ligt de focus op de persoon terwijl de focus bij toegankelijkheid op de omgeving ligt. Een persoon kan pas evenwaardig en evenredig participeren in de maatschappij wanneer de ruimte hem toelaat om zich zelfstandig te verplaatsen. Maar omgekeerd geldt ook dat er pas in een toegankelijke omgeving geïnvesteerd wordt wanneer geaccepteerd wordt dat inclusie belangrijk is. De twee termen vullen elkaar dus goed aan en hebben nood aan elkaar om tot hun recht te komen.

Hoe kan je tot een inclusieve en toegankelijke maatschappij komen?

Bepaalde landen zoals Nederland, Canada en Nieuw-Zeeland staan al heel wat verder dan België als het op inclusie aankomt. Om die reden is het interessant om eens over onze grenzen te kijken naar voorbeelden van inclusieve wijken.

Een gevarieerde wijk of inclusieve wijk is een plaats waar elk individu kan participeren en een gelijkwaardige positie heeft. De diversiteit van de individuen in de wijk wordt teruggevonden in de cultuur, het beleid en de praktijken. Omdat inclusie een proces is, kan het nooit afgewerkt zijn maar het kan wel sterk opgebouwd zijn. Een voorbeeld hiervan is Christchurch in Nieuw-Zeeland. Het valt op dat mensen met een beperking deel uitmaken van de stad dat hun betrokkenheid op alle terreinen van de gemeenschap heel normaal is. Dit voorbeeld toont ons dat het mogelijk is en dat er nog veel werk is. Om inclusie te bewerkstelligen moet er eerst begrip zijn van wat sociale uitsluiting veroorzaakt. Er zijn twee vormen van sociale uitsluiting. Er is enerzijds de sociale vorm, anderzijds de economische vorm (Bolsenbroek & Van Houten, 2010).

In Nederland gaat men sociale uitsluiting tegen met sociale cohesie. Dit is de mate waarin mensen uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke zaken in hun persoonlijk leven, als burger en als lid van de samenleving. Dit komt in de praktijk neer op deelname in arbeid, verenigingsleven, politiek of een sterk sociaal netwerk. Je hebt twee vormen van sociale cohesie. De interne variant versterkt de exclusieve, collectieve identiteit van de groep die in het algemeen homogeen is samengesteld. Externe cohesie is de verbinding met andere groepen in de samenleving. Beide vormen zijn belangrijk voor het functioneren van de samenleving (Bolsenbroek & Van Houten, 2010).

In België vindt er nog steeds traditionele wijkontwikkeling plaats met veel aandacht voor de behoeften, gebreken en problemen van een wijk. Men gaat uit van een tekortkomingenmodel. Er vinden activiteiten plaats die de bewoners confronteren met hun tekortkomingen en een oplossing bieden voor deze gebreken. (Bolsenbroek & Van Houten, 2010). Een betere wijkontwikkeling wordt bekomen met de assetsbased community development (ABCD). Bij deze methode zorgen wijkbewoners zelf voor de ontwikkeling en activering van hun wijk. Het beleid wordt ontwikkeld op basis van de capaciteiten van de

bewoners. Er wordt gewerkt met een stappenplan. Bij de eerste stap worden er interviews afgenomen van alle bewoners over hun capaciteiten, middelen en wensen. Verder inventariseren ze alle andere middelen zoals vrijwilligers, bedrijven, instellingen (bibliotheek, ziekenhuis), lokale overheden, leegstaande gebouwen en fondsen. Uiteindelijk wordt er een wijkkaart opgesteld aan de hand van de verkregen informatie. De volgende stap bestaat eruit dat er samenwerkingsverbanden worden aangegaan waarbij iedereen voordeel doet en er een verbinding is tussen de capaciteiten, middelen en wensen van de bewoners. Daarna wordt er een goed communicatienetwerk opgebouwd en wordt de wijkeconomie versterkt. Verder wordt er een wijkvisie en wijkstrategie opgemaakt en uiteindelijk worden er fondsen buiten de wijk gezocht indien dit nodig is. Gedurende dit proces behouden de bewoners de verantwoordelijkheid met ondersteuning van de sociaal werkers (Bolsenbroek & Van Houten, 2010). In het kader van dit eindwerk kan er gesteld worden dat de jeugddienst al enigzins gebruik maakt van de assetsbased community development techniek. Ze vragen aan de wijkbewoners wat ze verwachten van een speeltuin en wat er zeker aanwezig moet zijn volgens hen. De verdere stappen worden echter niet uitgevoerd.

De stadsdiensten hoeven deze zware taak niet alleen uit te voeren, ze kunnen gebruik maken van de expertise van anderen. Er bestaan namelijk tal van organisaties die gespecialiseerd zijn in het ontwerpen van een inclusieve ruimte. Een van deze organisaties is CABE. Deze organisatie staat in voor inclusive design. Dit houdt in dat een gebouw of openbare ruimte toegankelijk is voor elk lid van de samenleving. Volgens CABE heeft de kwaliteit van gebouwen en openbare ruimten direct invloed op de kwaliteit van leven van de inwoners. De organisatie laat zich adviseren door onder andere mensen met een beperking, mensen met psychische problemen en homoseksuelen. Ze zijn van mening dat een inclusieve wijk uitnodigend moet zijn voor iedereen. Er moet respect zijn voor elk lid van de gemeenschap en alle behoeften moeten ingevuld worden. Dit alles heeft een positief effect op de mentale en de fysieke gezondheid en het welzijn van een mens. Het draagt eveneens bij aan wederkerige en harmonieuze relaties tussen sociale groepen. Volgens CABE is er nood aan veel groen, een makkelijk herkenbare buurt voor ouderen met dementie en brede deuren voor kinderwagens en rolstoelgebruikers. Enkele gidsen voor inclusive design zijn: CABE it's our space, build for all reference manual en 12 step guide to planning, designing and managing communities which are inclusive for disabled people (Bolsenbroek & Van Houten, 2010).

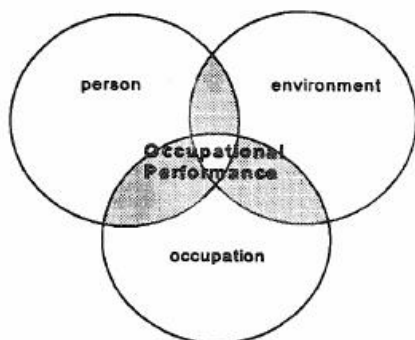
1.3.2 Wat bepaalt inclusie op een speeltuin volgens het PEO-model

PEO-model

Een inclusieve speeltuin moet voor elk kind de mogelijkheid scheppen om te spelen. Het PEO-model kan een goede illustratie bieden van hoe de verschillende elementen op elkaar inspelen om inclusief spel te verwezenlijken. Uitgaande van het feit dat het PEO-model niet bij iedereen gekend is volgt er eerst een korte uiteenzetting over de werking van het model. Daarna wordt het model toegepast op het mogelijk maken van inclusief spel.

Het PEO-model is een Canadees ergotherapeutisch model. Dit model fungeert als theoretisch kader om persoon-omgevingsprocessen in kaart te brengen en te bestuderen. Het model bevat drie componenten – persoon, omgeving en handelen- die inwerken op elkaar. Wanneer ze elkaar allemaal overlappen spreekt men van het uitvoeren van het handelen. Hoe groter het uitvoeren van het handelen hoe evenwichtiger en tevreden de cliënt is. De focus van het model ligt dan ook op het mogelijk maken van het handelen (McColl, Law, Stewart, Doubt, Pollock, & Krupa, 2003). De drie componenten zijn constant in interactie met elkaar. Het handelen wordt gezien als een complex en dynamisch fenomeen waar tijd en ruimte een bepaalde uitwerking op hebben. De persoon is uniek, dynamisch en gemotiveerd. Hij evolueert continu en heeft een ononderbroken wisselwerking met zijn omgeving. Hij heeft bepaalde vaardigheden onder de knie en heeft bepaalde karaktereigenschappen. Op basis van deze kenmerken voert hij rollen uit. In het kader van deze rollen voert hij activiteiten uit die bijdragen aan zijn behoeften. Hij voert deze activiteiten uit in zijn omgeving. Die omgeving kan het handelen mogelijk maken maar kan het ook tegenhouden. De omgeving

bestaat uit culturele, socio-economische, institutionele, fysieke en sociale factoren (Logister-Proost & Kinébanian, 2012).

ONAL THERAPY • VOLUME 63 • NO 1

Figuur1: PEO model (Law, Cooper, Strong, Stewart, Rigby, & Letts, 1996)

Het eerste element is de persoon. In dit geval bestaat de persoon uit kinderen met een beperking en kinderen zonder beperking. Kinderen met een beperking ondervinden vaak problemen tijdens het spelen in een reguliere speeltuin. Afhankelijk van hun beperking hebben ze nood aan andere elementen in een speeltuin. Dit aspect wordt dieper uitgewerkt onder “Spelontwikkeling van kinderen met een beperking”. Maar ook voor kinderen zonder beperking is een toegankelijke speeltuin voordelig. De ontmoeting met kinderen die anders zijn draagt bij aan hun algemene ontwikkeling.

Het tweede element is de omgeving. In deze situatie vormt de speeltuin de omgeving die inclusief spel in de hand kan werken of kan bemoeilijken. Een toegankelijke speeltuin laat kinderen met een beperking toe om samen te spelen met andere kinderen en een evenwaardige plaats in te nemen in de maatschappij. Anderzijds draagt het ook bij aan de ontwikkeling van kinderen zonder beperking. Dit element wordt uitgebreid weergegeven onder “Resultaten”.

Het laatste aspect is het handelen. In deze casus bestaat handelen voornamelijk uit spelen. Spelen vormt een essentieel onderdeel van de ontwikkeling van het kind. Via spel leren kinderen allerlei vaardigheden op motorisch, cognitief, sociaal en emotioneel vlak. Daarom is het uiterst belangrijk dat elk kind de kans krijgt om te spelen op zijn niveau. Meer informatie over de inhoud van spel, het belang ervan en de ontwikkeling van spel bij kinderen met en zonder beperking is te vinden onder “Spelen”.

1.4 Spelen

Spelen is moeilijk om te omschrijven omdat er geen eensluidende definitie voor bestaat. Volgens Garvey is er geen gelijklopende begripsomschrijving omdat uiterlijke kenmerken niet aantonen of er sprake is van spel. Het is de intentie waarmee het gedrag wordt uitgevoerd die bepaalt of er al dan niet sprake is van spel (Garvey, 1977). Dit is ook de reden waarom bestaande definities gebaseerd zijn op dispositionele kenmerken. Dit zijn kenmerken die wijzen op de manier waarop en de opzet waarmee het gedrag wordt omgesteld (van der Poel & Blokhuis, Wat is spel, 2008).

Het is dus de context die bepaalt of iets spel genoemd wordt. Aan de hand van signalen maken we het onderscheid tussen spel en niet-speelse situaties. Deze spelsignalen zijn universeel en zijn zowel te zien bij de mens als bij het dier. Ze tonen aan dat het gedrag moet geïnterpreteerd worden als spel. Ze zijn een vorm van metacommunicatie (Van Amelsvoort, Bolhuis, & Damhuis, 2013)(van der Poel & Blokhuis, Wat is spel, 2008).

1.4.1 Wat is spel?

In functie van de onderzoeksvraag is het interessant om de mening van enkele onderzoekers te bekijken inzake de inhoud van spel. Doorheen de tijd zijn er verschillende studies geweest naar wat spel nu precies is. Tot op heden is er echter nog steeds geen eensluidende definitie maar zijn er meerdere standpunten. Deze standpunten kunnen een beter inzicht geven in de betekenis van spel. Dit is een belangrijk gegeven om de onderzoeksvraag te beantwoorden.

Volgens van Amelsvoort, Bolhuis en Damhuis is spelen een levensbehoefte die natuurlijk en vanzelfsprekend is over de hele wereld, zowel bij kinderen als volwassenen. Spelen verhoogt de levenskwaliteit, geeft plezier en heeft een doel in zichzelf. Toch kan het ondanks het plezierige aspect ook serieus zijn. Het is een intentionele bezigheid en een mens kan niet zonder. Daarnaast is het een vorm van leren. Spelenderwijs leren is echter geen vorm van spel. Daarbij is er te weinig vrijheid, het heeft geen doel in zichzelf en het is gericht op het aanleren van iets. Tijdens het spelen kun je als mens uit de realiteit treden. Je bent in perfecte balans tussen zelf iets doen en opgenomen worden in wat gedaan wordt. Het geeft voldoening en ontspanning wat de gezondheid van een mens ten goede komt. Het biedt eveneens levenskwaliteit en levensvreugde (Van Amelsvoort, Bolhuis, & Damhuis, 2013).

Hellendoorn en Van Berckelaer-Onnes oordelen dat spel bevrediging geeft met voorwerpen, het eigen lichaam of medespelers. Zij besluiten eveneens dat spel in zichzelf al voldoende is en dus geen extern doel nastreeft. De deelnemers van het spel beslissen en controleren zelf het verloop ervan en ervaren een voortdurende afwisseling tussen verwachting en verrassing maar ook tussen het bekende en het onbekende. De invloed van de realiteit daalt maar wordt niet ontkracht (Hellendoorn & van Berckelaer-Onnes, 1991).

Volgens Rubin, Fein en Vandenberg wordt spel geleid door de vraag 'wat kan ik allemaal met dit object doen?'. Spel heeft naar hun bevindingen zes kenmerken. Zij zijn het ermee eens dat spel ontstaat vanuit een intrinsieke motivatie en dat het niet gebonden is aan extern opgelegde regels. Verder bepalen ze dat spel een actieve betrokkenheid en simuleren inhoudt. Zij benadrukken echter dat de aanwezigheid van deze zes kenmerken niet betekent dat men spreekt van spel. Er zijn namelijk allerlei spelvormen die geen simulatiekenmerken bevatten en toch spel zijn zoals het bouwen van een toren (Rubin, Fein, & Vandenberg, 1983).

Stagnitti en Unsworth beschrijven spel als complex gedrag waarvoor er meer interne dan externe motivatie is. Enerzijds overstijgt het de realiteit en anderzijds blijft het een reflectie van de realiteit. Ondanks dat de

controle over het spel bij de speler ligt, blijft het verloop ervan onvoorspelbaar. Over het algemeen is het een plezierige en spontane activiteit waarbij er meer aandacht gaat naar het proces dan naar het resultaat. Verder vraagt spel een actieve deelname maar houdt het geen verplichtingen in waardoor het een veilig gevoel geeft (Stagnitti & Unsworth, 2000).

Drie aspecten komen in alle definities terug, namelijk intrinsieke motivatie, eigen regels en actief bezig zijn. Spel komt vanuit een intrinsieke motivatie omdat het plezier geeft op zichzelf. Het resultaat is dus bijkomstig en vaak wordt er zelfs geen duidelijk resultaat nagestreefd. Bijgevolg kunnen we stellen dat spel gedrag is dat een doel in zichzelf draagt. Aan de hand van eigen regels en eigen betekenissen creëren kinderen een eigen wereld en context voor het handelen. Ze kunnen rollen en omgangsvormen naar eigen zin invullen en buiten de speelcontext volgen er geen consequenties voor hun handelen (Loonstra, Mentink, & Rem, 2015). Piaget spreekt hier over pure assimilatie waarbij een kind zelf bepaalt hoe zijn speelwereld eruitziet. Daarnaast is er meestal sprake van waarneembare actie (van der Poel & Blokhuis, Wat is spel, 2008). Volgens Rubin, Fein en Vandenberg kan deze actie zich ook in het hoofd afspelen zoals bij dagdromen en fantaseren. Bij deze activiteiten creëert men ook zijn eigen wereld met eigen regels en is men intrinsiek gemotiveerd (Rubin, Fein, & Vandenberg, 1983). Vygotsky stelt zelfs dat dagdromen en fantaseren een geïnternaliseerde vorm van doen-alsof spel is (Vygotsky, 1966).

Op basis van deze definities hebben Van der Poel en Blokhuis een werkdefinitie opgesteld. Dit is geen algemeen geaccepteerde definitie van spel maar het geeft wel een leidraad om te weten wat spel ongeveer inhoudt. Het is de intentie die bepaalt of iets spelen is of niet. Deze opzet is soms moeilijk waarneembaar of herkenbaar. Van der Poel en Blokhuis (2008) zeggen dat “er sprake is van spel wanneer men actief bezig is om het plezier in de bezigheid op zich en men daarbij eigen regels en betekenissen aan die bezigheden toekent” (van der Poel & Blokhuis, Wat is spel, 2008, p. 23).

1.4.2 Belang van spel

Nu bekend is wat spel inhoudt is het ook belangrijk om te weten wat de functie van spel is. Is het belangrijk voor de ontwikkeling van een kind om te spelen? Waarom is het belangrijk? Verschillende bekende onderzoekers hebben hier onderzoek naar gedaan. Uit hun bevindingen worden er een aantal doelen omschreven.

Volgens Sutton-Smith heeft spel drie essentiële doelen. Ten eerste bevordert het de ontwikkeling en de aanpassingsvermogens van kinderen. Enerzijds ontwikkelen biologische factoren zich zoals de motorische ontwikkeling, anderzijds ontplooiën psychologische factoren zich zoals de sociale en emotionele ontwikkeling. Ten tweede heeft spel als doel de verbeelding van het kind te versterken. Omdat spel zich in een eigen wereld afspeelt krijgt het kind de kans om zijn verbeeldingsvermogen uit te bouwen. Het laatste doel bestaat eruit om de persoonlijkheid van het kind uit te bouwen. Via spel leert het kind zichzelf beter kennen en ontwikkelt het zijn karaktereigenschappen (Sutton-Smith, 1997).

Piaget en Vygotsky sluiten zich aan bij de eerste opvatting. Piaget ziet spelen als een oefenterrein waarin kinderen nieuwe vaardigheden leren toepassen zodat deze geautomatiseerd worden en aansluiten bij de eerder verworven vaardigheden. Vygotsky ziet in spel de zone van naaste ontwikkeling. Een kind wordt in spel geconfronteerd met vaardigheden die ze net nog niet zelfstandig kunnen uitvoeren. Dit motiveert hen om zich verder te ontwikkelen. Ze stellen dus allebei dat spel leidt tot de ontwikkeling van nieuwe capaciteiten en inzichten. De meeste hulpverleners sluiten zich ook aan bij deze opvatting en richten zich bij spelbegeleiding op de ontwikkeling van functies (van der Poel & Blokhuis, Belang en functie van spel, 2008).

Erikson sluit zich aan bij de tweede visie en stelt dat spel een verwerkende en wens vervullende functie heeft. Spelen is volgens hem een egofunctie. Het is dus een manier om onbevredigde driften en wensen te uiten in een veilige wereld dat het kind naar eigen wens kan vormgeven. Spel wordt ook gebruikt om situaties waarin het kind zich ongelukkig voelde te herbeleven en anders in te vullen. Dit is de verwerkende

functie van spel (Erikson, 1963). Na een traumatische gebeurtenis komen de gevoelens van het kind tijdens die situatie tot uiting in spel. Daarom wordt deze functie van spel vaak ingezet in kindertherapie. Kinderen hanteren deze functie van spel echter ook om minder traumatische gebeurtenissen te verwerken zoals een bezoek aan de tandarts. Het creëert voor hen een andere wijze om zich te verhouden tot de wereld (van der Poel & Blokhuis, Belang en functie van spel, 2008).

De derde opvatting stelt dat spel fungeert als zelfverwerkelijking. Dit betekent dat je via spel een manier vindt om op een eigen en persoonlijke wijze om te gaan met de wereld (van der Poel & Blokhuis, Belang en functie van spel, 2008). Vermeer was de grootste aanhanger van deze visie over de persoonlijkheidsontwikkeling. Zij stelt dat spelen een kind aanzet om de wereld op een andere wijze te benaderen dan de doorsnee manier en het terzelfdertijd een bepaalde stijl is om de wereld te staan. Spel stimuleert de opbouw van de persoonlijkheid en de contacten met de omgeving (Vermeer, 1955). Volgens deze beschouwing draagt spel bij aan de zelfontplooiing en de ontdekking van het zelf (van der Poel & Blokhuis, Belang en functie van spel, 2008). Volgens Csikszentmihalyi kun je een steviger zelf opbouwen aan de hand van 'flow'. Dit is een situatie waarin je volledig opgaat in je activiteit en je bijgevolg niet meer bewust bent van jezelf of je omgeving. Deze toestand van opperste concentratie kan enkel bereikt worden wanneer de competenties van een persoon precies tegemoetkomen aan de uitdagingen die gesteld worden. Dit is een verrijkende ervaring die leidt tot de door Maslow omschreven zelfactualisatie. Omdat je in spel je eigen regels opstelt en op die manier de spelwereld afstemt op je competenties kan er gesproken worden van een flow-ervaring (Snyder & Lopez, 2009).

De drie stromingen die hierboven zijn uitgewerkt hebben een belangrijke gemeenschappelijk factor. Spel wordt telkens gezien als een middel om je verhouding tot de wereld te veranderen. Het gevoel invloed te hebben op je omgeving versterkt een gezond zelf en biedt daardoor een betere kwaliteit van leven (van der Poel & Blokhuis, Belang en functie van spel, 2008). Spel leidt zodoende ook tot een kwaliteitsvol leven.

Van der Teems heeft als visie op spel dat het moet serieus genomen worden en gewaardeerd worden als menselijke eigenschap. Daarnaast is spel volgens haar even belangrijk als werk omdat het ons gezichtspunt bepaalt. Verder stelt zij ook dat indien kinderen de mogelijkheid krijgen zij zelf de balans tussen werk en spel, vertrouwen en wantrouwen maken. Kinderen die echt kunnen spelen zijn evenwichtige mensen (Van Amelsvoort, Bolhuis, & Damhuis, 2013).

Volgens Erikson vormt spel een noodzakelijke brug tussen het innerlijke subjectieve denkbeeld en de externe objectieve realiteit. Er bestaat fundamentele behoefte om greep te kunnen krijgen op de werkelijkheid. Ook volwassenen hebben deze behoefte hoewel we bij hen niet spreken van spel maar van vrijetijdsbesteding. Via spel of vrije tijd reconstrueren we onze omgeving tot een eenvoudigere, kleinere en minder snel voorbijgaande wereld. Spel is een belangrijke factor in de ontwikkeling van jong kind naar oudere, wijzere en rijpere volwassene (Van Amelsvoort, Bolhuis, & Damhuis, 2013).

Er kan geconcludeerd worden dat spel vier grote functies heeft. Ten eerste draagt het bij aan de cognitieve, motorische, sociale en emotionele ontwikkeling van een kind. Verder versterkt het zowel de verbeelding als de persoonlijkheid van een kind. Dit heeft als gevolg dat het kind zich meer bewust wordt van zijn verhouding tot de wereld en dat hij het gevoel krijgt meer greep te hebben op de werkelijkheid. Dit maakt dat het kind een evenwichtiger persoon wordt waardoor de kwaliteit van leven stijgt. Als deze informatie wordt bekeken in het kader van dit onderzoek kan men stellen dat de mogelijkheid tot spelen in een speeltuin wel degelijk invloed heeft op de algemene ontwikkeling van een kind. De mogelijkheid tot spel heeft daarnaast ook een positieve invloed op de kwaliteit van leven.

1.4.3 Spelontwikkeling van kinderen zonder beperking

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat spelen essentieel is in de ontwikkeling van kinderen. Om na te gaan welke spelmaterialen en spelsituaties een kind nodig heeft is het belangrijk om te weten hoe het spel zich ontwikkelt. Er zijn talloze onderzoekers die een weergave hebben gemaakt van de spelontwikkeling bij kinderen. Daaronder vallen onder andere ook de befaamde Jean Piaget en Erik H Erikson. Deze beroemdheden kunnen niet omzeild worden bij een beschrijving van de spelontwikkeling van kinderen. Hun theorieën vormen namelijk heden ten dage nog steeds de hoeksteen van ons denken in de ontwikkeling van een kind.

Naar de mening van Piaget is er een sterk verband tussen de cognitieve ontwikkeling en de spelontwikkeling (van der Poel & Blokhuis, De verschillende verschijningsvormen van spel: de spelontwikkeling, 2008). Volgens hem zijn er drie fasen in de spelontwikkeling. Allereerst spreekt hij van het oefenspel. Hierbij speelt het kind met voorwerpen om ze te leren kennen en ermee te leren omgaan. Het spel situeert zich voornamelijk op sensomotorisch niveau en wordt vanaf 3 tot 4 maanden door het kind gehanteerd (Verhulst, 2005). Aan de hand van deze spelvorm oefent het kind motorische en zintuigelijke handelingen door acties te herhalen buiten de gewoonlijke omstandigheden. Ze ervaren plezier in de acties op zichzelf. Een voorbeeld van een dergelijke handeling is het steeds opnieuw openen en sluiten van deuren (van der Poel & Blokhuis, 2008; van Amelsvoort, 2005). Vanaf de leeftijd van 2 jaar begint de volgende fase, namelijk het symbolisch spel. In deze fase leren kinderen hun wensen en behoeften afstemmen op de werkelijkheid (Verhulst, 2005). Kinderen leren in dit stadium dat een object iets anders kan voorstellen, ze leren met andere woorden omgaan met symbolen (van der Poel & Blokhuis, De verschillende verschijningsvormen van spel: de spelontwikkeling, 2008). Uiteindelijk gaat de derde fase in vanaf de leeftijd van 6 jaar. Dan spelen kinderen spelletjes met regels die ze vooraf afspreken met de andere spelers. Dit kunnen regels zijn die ze zelf verzinnen maar ze kunnen ook al vastliggen zoals bij gezelschapsspelen. Een belangrijk kenmerk bij deze spelvorm is dat er sprake is van competitie tussen de spelers. Dit leert de kinderen verder kijken dan de waarneembare aspecten en het brengt hen bij hoe ze plannen en strategieën kunnen opmaken (van der Poel & Blokhuis, De verschillende verschijningsvormen van spel: de spelontwikkeling, 2008).

Volgens Erikson verruimt de speelwereld van kinderen zich naargelang ze zich verder ontwikkelen. Hij beschrijft de spelontwikkeling vanuit drie sferen: de autosfeer, de microsfeer en de macrosfeer. In de autosfeer gebruikt het kind zijn eigen lichaam en herhaalt het voornamelijk zintuiglijke waarnemingen. In de microsfeer wordt er speelgoed geïntegreerd in het spel. Uiteindelijk wordt er ook met anderen gespeeld in de macrosfeer. In eerste instantie worden anderen gebruikt als speelobject waarna het kind leert samenspelen met anderen. Het 'ik' van het kind evolueert steeds verder in deze fase (van Amelsvoort, 2005).

Vermeer sluit zich aan bij Erikson wanneer hij spreekt over de uitbreiding van de speelwereld naarmate het kind ontwikkelt. Zij onderscheidt echter andere speelsferen dan haar collega. Volgens haar begint het spel in de lichamelijke wereld. Dit komt overeen met de autosfeer die Erikson beschreef en uit zich aldus zintuiglijk waarnemen van het eigen lichaam en de omgeving. Daarna volgt het spel in de hanteerbare wereld. Net zoals in de microsfeer van Erikson speelt het kind met materialen. Het kind leert dat materialen meerdere functies hebben en op verschillende manier gehanteerd kunnen worden. Deze spelvorm wordt gevolgd door spel in de esthetische wereld. Dit spel laat zich meer sturen door de vorm dan door de inhoud. Kenmerkende spelen in deze wereld zijn bouwspelen en het inrichten van een poppenhuis. Tenslotte is er nog spel in de illusionaire wereld. Deze wereld wordt gekenmerkt door zijn dynamisch karakter en rollenspelen (van der Poel & Blokhuis, De verschillende verschijningsvormen van spel: de spelontwikkeling, 2008).

Van der Poel & Blokhuis (2008) hebben deze theorieën vermengd met recentere omschrijvingen. Dit resulteert in een indeling die de verschillende visies combineert. Vanaf de leeftijd van 3 tot 4 maanden ontstaat het sensopathisch en sensomotorisch spel. Enerzijds herhaalt het kind steeds opnieuw motorische en zintuiglijke handelingen, anderzijds speelt het met vormloos materiaal zoals zand en water. Aan de hand van deze spelvorm leert het kind zijn eigen lichaam kennen en maakt het contact met zijn omgeving. Vanaf de leeftijd van 9 maanden start de fase van het spelend combineren. Hierbij combineert het kind diverse materialen. Het is in deze fase dat de interesse van het kind voornamelijk uitgaat naar actie-reactiemateriaal. Een concreet voorbeeld hiervan is wanneer een kind steeds opnieuw iets uit een doos haalt en het opnieuw erin steekt. Ook het indrukken van knoppen en het openen en sluiten van zaken trekken in dit stadium de aandacht van het kind. Vier maanden later start het functioneel spel. Dit betekent dat het kind materiaal gebruikt waarvoor het dient. Vanaf de leeftijd van 18 maanden kan er gesproken worden van symbolisch spel. Hierbij gebruikt het kind zijn fantasie en worden voorwerpen voor een ander doeleinde gebruikt of zijn er objecten aanwezig die er in werkelijkheid niet zijn. Dit doen-alsof spel evolueert samen met het kind. Eerst is het gericht op zichzelf, na enige tijd is het gericht op een ander. Vanaf dat het kind 3,5 tot 4 jaar oud is gaan het fantasiespel en het constructiespel aanvangen. Hierin is het de fantasie van het kind die bepaalt hoe het spel zich ontplooit. De volgorde van de gebeurtenissen wordt zorgvuldig voorbereid en het kind kan verschillende rollen aannemen. Vanaf 5 jaar is het kind in staat om objecten te gebruiken buiten de context waarin het gewoonlijk wordt ingezet. Ook het constructiespel komt op in deze fase. Het kind krijgt meer interesse in bouwen, knutselen en andere spelen waarin iets 'gemaakt' wordt. Uiteindelijk gaat vanaf de leeftijd van 6 jaar de laatste spelvorm van start. Het kind speelt spelvormen met regels en kan een competitieve rol invullen. Op deze leeftijd worden ook alle spelvormen verdiept. Het kind blijft deze spelvormen inzetten in zijn spelgedrag maar de spelen worden aangepast aan de leeftijdskenmerken van het kind (van der Poel & Blokhuis, De verschillende verschijningsvormen van spel: de spelontwikkeling, 2008).

Op sociaal gebied is er eveneens een evolutie in spelgedrag bij kinderen. Tot de leeftijd van 3,5 jaar is een kind egocentrisch en houdt het zich niet bewust bezig met anderen. Na 3,5 jaar gaat het kind zich steeds meer richten op anderen en dit is ook merkbaar in de spelontwikkeling. De eerste spelfase op sociaal gebied is parallelspel. Hierbij spelen kinderen in elkaars omgeving maar spelen ze nog niet met elkaar. Daarna volgt het associatief spel. Bij deze vorm zullen kinderen met hetzelfde speelgoed spelen maar streven ze nog geen gezamenlijk doel na. Vervolgens spreken we van coöperatief spel waarbij kinderen wel een gezamenlijk doel voor ogen hebben en komen tot samenspel. Ze stellen samen regels op en maken afspraken. Uiteindelijk komen ze tot echt groepsspel (van Amelsvoort, 2005).

1.4.4 Spelontwikkeling van kinderen met een beperking

Een belangrijk aspect van dit eindwerk is dat een openbare speeltuin inclusie kan versterken. Dit betekent dat men een diepgaander inzicht moet verwerven in de noden van kinderen met een beperking met betrekking tot spel en spelomgeving. Daarom wordt er in dit onderdeel van het onderzoek informatie verstrekt over de ontwikkeling van kinderen met een beperking. Bij elk type beperking worden de specifieke noden in kaart gebracht zodat een speeltuin ingericht kan worden naar de behoeften van elk kind, ongeacht zijn beperking.

1.4.4.1 Kinderen met een verstandelijke beperking

Algemeen kan er gesteld worden dat spel dezelfde betekenis heeft voor kinderen met een beperking als voor normaal begaafde mensen. Het is echter nog belangrijker om spel te stimuleren omdat het moeilijker op gang komt (Van Amelsvoort, Bolhuis, & Damhuis, 2013).

Wanneer de ontwikkeling van kinderen met een beperking en kinderen zonder beperking met elkaar vergeleken wordt op basis van kalenderleeftijd zijn er grote verschillen merkbaar. Wanneer echter de

ontwikkelingsleeftijd als maatstaf wordt gebruikt, komt de vroege spelontwikkeling van kinderen met een verstandelijke beperking nagenoeg overeen met die van kinderen zonder beperking. Het spel van kinderen met een verstandelijke beperking evolueert evenwel op een trager tempo waardoor eenzelfde spelniveau pas op een latere leeftijd wordt bereikt. Daarenboven ligt het hoogst haalbare spelniveau lager dan bij kinderen zonder beperking. Kinderen met een verstandelijke beperking komen immers zelden verder dan het niveau van symbolisch spel. Ze ontwikkelen zich langzamer en zijn minder gericht op hun omgeving waardoor ze minder snel geneigd zijn om te exploreren. Veel kinderen met een verstandelijke beperking vermijden hierdoor onbekende handelingen en vervallen in het herhalen van acties die ze beheersen. Dit leidt tot stereotiep gedrag en passiviteit. Ze durven geen nieuwe vaardigheden te leren. Een gestructureerde en stimulerende omgeving kan echter grote veranderingen hierin teweegbrengen. Het is een kwestie van individualisering en herhaling (Hellendoorn & van Berckelaer-Onnes, 2012).

Van der Poel en Blokhuis stellen ongeveer dezelfde zaken vast. Zij constateren ook dat de spelontwikkeling van kinderen met een verstandelijke beperking en kinderen zonder beperking op dezelfde manier verloopt. Er zijn echter enkele verschillen te bemerken. Kinderen met een verstandelijke beperking zijn minder betrokken op hun spel waardoor het spel diepgang mist. Daarnaast herhalen ze veel handelingen en komen ze hierdoor tot minder gevarieerd spel. Omdat ze vaak faalervaringen hebben kiezen ze meestal voor spelvormen waarvan ze weten dat ze het kunnen. Daarom komen ze zelden tot symbolisch spel. Vanwege de grote inspanning dat decontextualisering van hen vraagt, hebben ze hulp nodig om tot symbolisch spel te komen en vermijden ze deze spelvorm (van der Poel & Blokhuis, De ontmoeting met de wereld van mensen met een verstandelijke beperking, 2008).

De noden en behoeften van kinderen met een verstandelijke beperking in de verschillende spelvormen wijkt soms af van de norm. In functioneel spel hebben ze behoefte aan materiaal waarmee ze kunnen bewegen zoals een loopfiets of een duwkar. In het symbolisch spel blijven ze vaak in bepaalde imitatiespelen hangen en ondervinden ze moeite om het spel verder uit te denken. Vaak blijven ze dezelfde handeling herhalen en kunnen ze zich niet voorstellen welke handeling erop zou kunnen volgen. Om die reden hebben ze baat bij concreet materiaal die fantasie uitlokt zoals een speelhuisje. Tijdens spelen die beweging vereisen valt op dat deze doelgroep weinig coördinatie heeft. Dit heeft als gevolg dat ze minder vaardig zijn in springtouwen of hinkelen. Omdat de bewegingspatronen niet goed op elkaar afgestemd zijn, hebben deze kinderen vaak bewegingsangst. Bewegingsspelletjes die ze wel aangenaam vinden zijn schommelen, wiegen, in de handen klappen. Ook tactiele spelen zoals de zandbak of speelwanden met verschillende texturen vinden ze erg aangenaam (van Amelsvoort, 2005).

Kinderen met een verstandelijk beperking kunnen openbloeien in een multisensorische omgeving. Dit is een omgeving die verschillende zintuigen prikkelt. Dit kan verwezenlijkt worden door het aanbrengen van diverse kleurpaletten, een waaier aan geuren en verschillende voelpatronen. Er zijn echter kinderen die zoveel verschillende prikkels als een last ervaren. Voor hen is het dus belangrijk dat er ook een plaats is in de omgeving waar ze tot rust kunnen komen (van der Heijden, 2012).

Uiteindelijk kan een speeltuin gemakkelijk aangepast worden zodat kinderen met een verstandelijke beperking geprikkeld worden om erin te spelen. Het belangrijkste criterium is dat de speeltoestellen en de aangebrachte speelelementen duidelijk zijn. De kinderen moeten weten wat ze ermee kunnen doen. Bij speeltoestellen is dat niet zo moeilijk maar bepaalde speelelementen zoals een plantentuin moeten misschien verduidelijkt worden met foto's of pictogrammen. Verder heeft deze doelgroep nood aan voldoende bewegingsmogelijkheden. Dit kan verwezenlijkt worden door het aanbrengen van rollend materiaal of een voelpad. Uiteindelijk zijn zintuigprikkelende elementen een aanrader bij deze doelgroep. Ze spelen bijvoorbeeld ontzettend graag met muziekinstrumenten. Daarom kan er geopteerd worden om een speelwand te plaatsen met muziekelementen (Agtenberg, et al., 2012).

1.4.4.2 Kinderen met een fysieke beperking

Bij deze doelgroep is het gevaarlijk om het begrip te verengen naar kinderen in een rolstoel. Er zijn veel soorten fysieke beperkingen die elk hun eigen complicaties met zich meebrengen. Deze complicaties hebben steeds een ander effect op de ontwikkeling van het kind. Er is geen ruimte om alle soorten fysieke beperkingen te bespreken zodus wordt de focus gelegd op de meest bekende types. Hieronder vallen cerebrale parese, spina bifida en spierziekten. Eerst volgt er een korte uitleg over de gevolgen van deze aandoeningen.

Cerebrale parese is een verzamelnaam voor de aandoeningen die het gevolg zijn van vroege beschadiging van de hersenen of een aangeboren defect. Deze kinderen tonen minder variatie in hun bewegingen en hebben moeite om gepast motorisch te reageren op een situatie. Kenmerkend voor deze aandoening is verminderde spierkracht, verminderd evenwicht en een afwijking in de spierspanningsregulatie. Er kan een teveel of tekort aan spierspanning zijn maar het kan zich ook afwisselen. Daarnaast kan er ook een teveel aan spierspanning in een bepaald lichaamsdeel zijn terwijl er in een andere lichaamsdeel een tekort aan spierspanning is. Met de leeftijd neemt de spierspanning steeds meer toe (Helders & Hadders-Algra, 2009). De aantasting kan zich beperken tot één lidmaat maar kan zich ook over het hele lichaam manifesteren (Leuven, 2015).

Spina bifida is beter bekend als open rug. Dit ontstaat door een onvolledige ontwikkeling van de hersenen, het ruggenmerg en/of hersen- of ruggenmergvliezen (NINDS, 2015). De ontwikkeling van kinderen met deze aandoening wordt sterk bepaald door de aanwezigheid van hydrocefalie of chiari malformatie en de omvang van de spinale beschadiging. Daardoor kan men de ontwikkeling van kinderen met spina bifida niet veralgemenen (Helders & Hadders-Algra, 2009).

Spierziekte resulteert in een zwakte van de aangedane spieren. Er zijn geen problemen met de coördinatie en programmering van de bewegingen en omdat het brein niet aangetast is kan het kind compenseren voor zijn tekorten. De meest voorkomende variant is de spierdystrofie van Duchenne. Gedurende het eerste levensjaar verloopt de motorische ontwikkeling volgens het normale patroon. De symptomen verschijnen echter na het eerste levensjaar. Er treedt vermoeidheid en krachtverlies op. Tijdens bewegingen die tegen de zwaartekracht in gaan, zoals stappen, gebruikt het kind compensatoire bewegingen (Helders & Hadders-Algra, 2009).

Wanneer kinderen een beperkte loopfunctie hebben als resultaat van een bepaald type fysieke beperking heeft dit gevolgen voor hun functioneren. Puur motorisch gezien kun je bij deze doelgroep spreken van een verminderd evenwichtsvermogen. Daardoor hebben ze minder mogelijkheden om te bukken en steun te zoeken op hun benen. Dit resulteert in een toegenomen gebruik van de armen. Verder vraagt het meer inspanning van hen om hun been of benen op te tillen en kunnen ze moeilijk een stabiele stand voor hun voeten vinden. Daarom hebben zij nood aan een toegankelijke ondergrond en steun voor hun handen bij moeilijke overgangen. Wanneer er speelelementen in de speeltuin worden geplaatst die een bediening vereisen is het voor deze doelgroep beter dat de hantering bestaat uit een heen-en-weer beweging dan uit een draaibeweging. Als draaien de enige optie is kan de beweging vergemakkelijkt worden door een handvat aan het element te plaatsen. Verder kan deze doelgroep zich gemakkelijker optrekken dan zich opduwen en kan hijzen te veeleisend zijn vanwege de beperkte oog-handcoördinatie (Wijnja, 2009).

Het kleinste deel van de kinderen met een fysieke beperking is rolstoelgebruiker. Er zijn veel verschillende types rolstoelen maar het grootste deel van deze kinderen maakt gebruik van een actieve rolstoel en kunnen zich dus zelfstandig verplaatsen. Daarvoor zijn zij echter afhankelijk van de ondergrond. Indien de ondergrond niet goed berijdbaar is, kunnen ze niet ver komen en worden ze uitgesloten van de activiteit. Iets waar weinigen aan denken is dat kinderen zonder loopfunctie wel kunnen kruipen en over de grond schuiven. Dit geeft al meer mogelijkheden voor de infrastructuur van een speeltuin. Verder kan er ook gebruik gemaakt worden van hun reikfunctie (Wijnja, 2009).

Algemeen kan er gesteld worden dat de lichamelijke problemen die gepaard gaan met de bovenstaande aandoeningen effecten hebben op meerdere ontwikkelingsdomeinen. Door de vele ziekenhuis- en dokterbezoeken kunnen ze minder naar school en hebben ze een beperkter sociaal leven en verloopt de sociale ontwikkeling vertraagd (Aalderen, 2011). Het contact met andere verloopt ook moeizamer door de beperking van het kind. Het kind voelt zich niet aanvaard en krijgt daardoor een negatief zelfbeeld. De cognitie en communicatie zijn eveneens zwakker dan bij kinderen zonder beperking. Problemen met verbale communicatie correleren vaak met andere stoornissen zoals onder andere aandoeningen van het strottenhoofd. Omdat ze niet altijd over de coördinatie beschikken om met hun handen en armen symbolen uit te drukken, verloopt de non-verbale communicatie ook niet zonder slag of stoot. Tenslotte zorgen hun motorische problemen ervoor dat ze zich minder bewust zijn van hun lichaam en minder tot exploratie komen. Daardoor doen ze minder motorische en sensorische ervaringen op en ontwikkelen ze vertraagd en minder intensief (Sorée, 2010).

Kinderen met een fysieke beperking moeten ondanks hun motorische problemen niet altijd stilzitten. Ook zij hebben nood aan beweging. Daarnaast kunnen ze ook erg genieten van zintuiglijke prikkelingen. Speelementen aan de speeltuin toevoegen die geluid maken of bewegen kan dan ook een grote meerwaarde zijn voor deze doelgroep (Agtenberg, et al., 2012).

1.4.4.3 Kinderen met een visuele beperking

Voor kinderen met een visuele beperking geldt hetzelfde als voor kinderen met een fysieke beperking. De ene visuele beperking is de andere niet. Er zijn kinderen die niets zien maar ook kinderen die kokerzicht hebben. Verder zijn er ook kinderen die geen kleuren zien en kinderen die wazig zien. Op deze manier zou er nog een volledige olijsting van verschillende visuele beperkingen gegeven kunnen worden maar algemeen kan er gesteld worden dat een beperkt of afwezig zichtvermogen een bepaalde weerslag heeft op de ontwikkeling van een kind.

In de motorische ontwikkeling valt op dat bepaalde mijlpalen zoals het staan, kruipen en zitten op een latere leeftijd bereikt wordt dan bij kinderen zonder beperking. Vanwege hun vertraagde motorische ontwikkeling voelen ze zich minder veilig en minder vertrouwd in de uitvoering van bewegingen. Daarnaast wordt hun vooruitgang ook opgehouden omdat ze de bewegingen van andere kinderen niet kunnen imiteren (Helders & Hadders-Algra, 2009). Door hun verminderd of afwezig zichtvermogen maken ze stereotiepe bewegingen en hebben ze een slechte oog-handcoördinatie. Verder richten ze hun hoofd minder op waardoor ze minder exploreren (Boudewijnse, van Lokven, & Oskam, 2005).

Ondanks deze kenmerken verloopt de spelontwikkeling van slechtziende en blinde kinderen ongeveer op dezelfde manier als bij kinderen zonder beperking. Omdat ze niet kunnen nabootsen wat andere kinderen doen is hun spel echter minder gevarieerd en minder flexibel. Als ze samenspelen met andere kinderen zullen ze niet snel hun speelgoed delen uit angst om het niet terug te vinden. Daarnaast zullen ze vaak de leidende rol op zich nemen zodat ze controle hebben over de situatie. Vaak spelen ze liever thuis dan buiten vanuit een angst voor een onbekende omgeving. Wanneer de omgeving echter veilig en overzichtelijk is ingericht kan deze angst snel overwonnen worden. Bij een eerste kennismaking is het verkennen van de ruimte goed voor de gemoedsrust van het kind. Zorg dat het kind zich tijdens deze rondleiding steeds veilig voelt. Een goede lichtinval in de ruimte is een belangrijke factor voor slechtziende kinderen. Ze zijn namelijk gevoelig voor veranderingen in de lichtintensiteit. Indien goed licht niet voldoet moet de ruimte zo ingedeeld zijn dat de kinderen op verkenning kunnen met hun andere zintuigen: tast, reuk, gehoor, smaak en beweging (Gringhuis, Moonen, & van Woudenberg, 2010).

Door hun beperking heeft deze doelgroep meer moeite om overzicht te krijgen op de ruimte. Daarnaast hebben ze een beperkt oriëntatievermogen en evenwicht. Daardoor kunnen ze erg schrikken van een onverwachte beweging en kan een speeltuin een gevaarlijke plaats voor hen zijn. Door in te zetten op hun andere zintuigen kan men de veiligheid van deze doelgroep bevorderen (Wijnja, 2009). Dit is iets wat zeker

niet vergeten mag worden in de inrichting en de speeltoestellen in de speeltuin. Het kan gerealiseerd worden aan de hand van speeltoestellen of speelelementen die geluid maken of een tuin met een variatie aan geurende planten. Verder kunnen er speelelementen geplaatst worden die herkenbaar zijn door eraan te voelen zoals voelpatronen of een speelwand met een schuifstelsel (Agtenberg, et al., 2012).

1.4.4.4 Kinderen met een auditieve beperking

Tegenwoordig zijn er weinig kinderen die geen enkele vorm van geluid kunnen waarnemen. Doorgaans krijgen dove kinderen een cochleair implantaat op jonge leeftijd waardoor ze bepaalde geluiden kunnen waarnemen. Deze geluiden zijn anders dan de geluiden die mensen zonder auditieve beperking horen maar op die manier kunnen ze toch leren spreken.

Gehoörproblemen worden meestal echter pas op de leeftijd van 3 tot 4 jaar ontdekt omdat de communicatie tot die leeftijd veelal op non-verbaal niveau plaatsvindt. Dit heeft als gevolg dat de taal- en spraakontwikkeling vertraagd ontwikkelen. Omdat ze hun omgeving niet verstaan ontstaan er sociaal-emotionele problemen maar ook motorische en cognitieve problemen (Boudewijnse, van Lokven, & Oskam, 2005). Tot de leeftijd van 1,5 jaar verloopt de motorische ontwikkeling zoals bij leeftijdsgenoten zonder gehoorproblemen. Vanaf schoolleeftijd lopen ze echter 1,5 jaar achter op motorisch vlak. Op die leeftijd vertonen ze onzekere bewegingen omwillende van bijhorende evenwichtsstoornissen (Helders & Hadders-Algra, 2009).

In een klassieke speeltuin botst een kind met een auditieve beperking frequent op uitdagingen. Omdat ze niet horen wat er om hen heen gebeurt botsen ze vaak tegen iemand of iets aan. Dat maakt hen angstig om zich over het terrein te bewegen. Voldoende licht en een overzichtelijke ruimte vormen hier een oplossing voor. Door hun evenwichtsstoornissen hebben ze nood aan meer grepen en steunpunten. Net zoals blinde en slechtziende kinderen genieten zij ontzettend van tactiele en olfactorische prikkels maar ze hebben ook baat van visuele prikkels en bewegingen. Daarom schommelen ze graag en houden ze van trillingen. Deze trillingen kunnen auditief zijn maar ook de ondergrond kan trillen. Men moet bij deze doelgroep wel opletten voor een teveel aan prikkels. Om deze reden is het voordelig om een rustige plaats in te bouwen in de speeltuin waar kinderen tot rust kunnen komen (Wijnja, 2009).

1.4.4.5 Kinderen met een sensorische integratiestoornis

Kinderen met sensorische integratiestoornis hebben moeite met het maken van de sensomotorische verbinding. Pogingen zijn vaak ontoereikend en onbevredigend waardoor deze kinderen het opgeven of hun interesse verliezen. Ze kiezen vaak voor sensorische activiteiten die minimale motorische inspanningen eisen zoals televisiekijken, lezen of muziek beluisteren. Hierdoor wordt de kloof tussen de sensorische input en de motorische output steeds groter want hoe minder ze doen, hoe minder ze leren doen. Dus hoe meer sensomotorische ervaringen kleine kinderen opdoen, hoe makkelijker ze zullen leren functioneren in het dagelijkse leven. Om hun sensorische integratie soepeler te laten verlopen hebben ze heel veel oefening nodig met sensomotorische ervaringen waar het hele lichaam bij betrokken is. Hier volgt een opsomming van materialen die bruikbaar zijn bij kinderen met deze problematiek (Kranowitz, 2007).

Aanraking: het tastzintuig (Kranowitz, 2007)

- ✓ Zand
- ✓ Bakken met verschillende materialen
- ✓ Zentuin

Evenwicht en beweging: het vestibulaire zintuig (Kranowitz, 2007)

- ✓ Wiebelplank
- ✓ Schommel
- ✓ Linten

- ✓ Trampoline

Lichaamspositie: het proprioceptieve zintuig(Kranowitz, 2007)

- ✓ Touw
- ✓ Tunnel

Zien, horen en proeven(Kranowitz, 2007)

- ✓ Gootbaan
- ✓ Instrumenten
- ✓ Reukbal en reukkaarten

1.4.4.6 Kinderen met autisme spectrum stoornis

Autisme spectrum stoornis uit zich bij elke persoon anders waardoor men niet kan spreken van de persoon met autisme. Er zijn wel enkele algemene kenmerken die bij het grootste deel mensen met autisme spectrum stoornis voorkomen. De meest gekende problemen komen voor op het sociale gebied. Deze doelgroep heeft vaak moeite om sociale contacten te leggen en kan zich moeilijk uiten. Dit leidt ertoe dat de communicatie belemmerd wordt. Naast moeilijkheden op sociaal gebied is het ook algemeen gekend dat kinderen met autisme een gebrekkige fantasie hebben(Loonstra, Mentink, & Rem, 2015). Ze ondernemen geen activiteiten waar voorstellingsvermogen deel van uitmaakt en hebben geen aandacht voor verhalen met fictieve gebeurtenissen. Bijgevolg staat fantasiespel bij deze doelgroep niet hoog aangeschreven. Door een tekort aan exploratiedrang komen stereotiepe en repetitieve handelingen zowel voor in het sensomotorisch spel als in de omgang met speelgoed. Het functioneel spel is vooral gericht op voorwerpen en vertoont weinig variatie. Een opvallend kenmerk van deze doelgroep is dat ze soms een fixatie hebben op een voorwerp. Dit kan elk soort voorwerp zijn, van draaiende objecten tot lichtschakelaars(van Berckelaer-Onnes, 2012).

Kinderen met autisme spectrum stoornis hebben vaak geen inzicht in hoe speelgoed gehanteerd moet worden. Dit verklaart het gebrek aan variatie in het functioneel spel. Verder kunnen ze overdonderd worden door een tekort aan structuur en de aanwezigheid van andere kinderen (Aarons, Gittens, & Roeyers, 2000).

1.4.4.7 Conclusie

Globaal gezien zijn er enkele algemene gegevens waar rekening mee moet worden gehouden om een speeltuin toegankelijk te maken voor elk kind. Enerzijds moeten er voldoende zintuigprikkelende elementen aanwezig zijn. Om aan de noden van elk kind tegemoet te komen is het aangeraden om voor elk zintuig een speelelement te hebben. Dit betekent dat zowel het visuele, auditieve, olfactorische, smaak- als het bewegingszintuig geprikkeld moeten worden. Verder moet de speeltuin overzichtelijk zijn en is er nood aan een rustig deel waar kinderen tot zichzelf kunnen komen als het voor hen te druk is. Daarnaast horen er voldoende grijppunten te zijn in de speeltuin en dient er voldoende hulp te zijn bij de oriëntatie in de speeltuin. De schommel is een aangewezen speeltoestel om in de speeltuin te plaatsen omdat het elk kind aanspreekt.

1.4.5 Praktijkvoorbeelden

In de zoektocht naar praktijkvoorbeelden werd er eerst op eigen bodem gekeken. In Vlaanderen zijn er enkele toegankelijk speeltuinen waarvan er een werd bezocht. Daarnaast volgde er een bezoek aan een privé toegankelijk domein. Andere voorbeelden zijn gevonden op het internet en bevinden zich in andere landen. Elke voorbeeld heeft zijn kwaliteiten die hem uniek maken. Ze maken deel uit van dit eindwerk omdat ze een goede illustratie zijn van het streven van dit eindwerk.

Domein Puyenbroeck

Om het domein Puyenbroeck inclusief te maken was er een samenwerking met de firma Eibe. De voornaamste wens voor de speeltuin was een totale parkbeleving door de speelzones te verbinden met het avonturenland thema. Verder was er een verlangen naar originaliteit en visuele effecten. Daarnaast was groepsbeleving een belangrijk aspect dat naar voor moest komen in het ontwerp. Deze groepsbeleving is gericht naar families maar ook naar het samenspel tussen kinderen met en zonder beperking (Eibe, 2014).

Na het lezen van deze informatie was het duidelijk dat een bezoek aan dit domein een meerwaarde zou betekenen voor dit eindwerk. Tijdens dit bezoek vielen een aantal elementen op die de toegankelijkheid voor kinderen met een beperking versterken. Het eerste wat opviel was dat alle toegankelijke speeltoestellen met elkaar verbonden zijn aan de hand van brede paden. Er is een goed overzicht van de speeltuin en er zijn meerdere inclusieve speeltoestellen. Verder is er een variatie aan ondergronden. De ondergrond van de toegankelijke speeltoestellen voor kinderen met een fysieke beperking is kunstgras en de andere speeltoestellen zijn verankerd in zand. De speeltoestellen hebben verschillende contrastkleuren waardoor ze gemakkelijk van elkaar te onderscheiden zijn. Er is evenwel een voelpad en een nestschommel aanwezig. Daarnaast zijn er speelborden om verschillende zintuiglijke prikkels aan te bieden.

Figuur 2: overzicht van de speeltuin

Figuur 3: nestschommel

Figuur 4: toegankelijk speeltoestel met speelborden

Vakantiehuis Fabiola

Vakantiehuis Fabiola is een privé domein waar er toegankelijk vakantiehuizen verhuurd worden. Daarnaast zijn er veel kampen voor kinderen met een beperking die op dat domein doorgaan. Het heeft zeer veel troeven voor kinderen met een beperking. Op het domein zijn er verschillende speeltuinen met elk hun eigenheid maar ze hebben allemaal iets gemeenschappelijk: elke speeltuin is toegankelijk voor kinderen met een beperking. De ondergrond bestaat meestal uit rubbertegels maar soms ook uit betonnen tegels. Er is een variatie aan speeltoestellen waaronder ook exclusieve speeltoestellen voor kinderen met een beperking. Dit betekent dat kinderen zonder beperking niet op dat toestel mogen spelen. Er wordt veel gewerkt met kleuren en er zijn enkele speelelementen die je niet snel terugvindt in een reguliere speeltuin zoals een voelpad en een trampoline. Daarnaast is er een speelcombinatie die volledig toegankelijk is voor kinderen in een rolstoel. Een ander uniek speelelement zijn de wereldmanden. Deze manden zijn geen speeltuigen maar voeltuigen en kunnen zachtjes heen en weer geschommeld worden. Verder kan er snoezelmateriaal meegenomen worden in de mand om rustig de zintuigen te prikkelen. Snoezelen is een samenvoeging van snuffelen en doezelen en houdt in dat de zintuigen worden geprikkeld in een rustige omgeving.

Figuur 6: voelpad

Figuur 5: trampoline

Figuur 7: wereldmand

Oranjepark

Het Oranjepark in Vlaardingen (Nederland) is een toegankelijke openbare speeltuin. Het is verwezenlijkt in samenwerking met “Stichting Kopjes voor Kopjes”. De stichting heeft als doel om kinderen met cerebrale parese en hun ouders te helpen bij het zoeken en het vinden van oplossingen (Kopjes, 2013). Met ondersteuning van Yalp (leverancier van sport- en speeltoestellen) en de gemeente Vlaardingen werd een speeltuin gebouwd waar kinderen met en zonder beperking kunnen samenspelen. Dit samenspel was een belangrijk onderdeel van het ontwerp. Er staan speeltoestellen die niet aangepast zijn maar ook integratieve speeltoestellen zoals een zandtafel waar kinderen in een rolstoel kunnen aanschuiven of een audionetic die een verhaal vertelt (Yalp, 2011). De audionetic is een cilindervormig object met een voetpedaal. Door herhaaldelijk te trappen op pedaal wordt er voldoende energie opgewekt om het spelelement te activeren. Er kan dan op de knop gedrukt worden waardoor er een geluid, een opdracht of een verhaal weerklinkt. Hij kan ook de weg uitleggen of informatie geven.

Figuur 8: audionetic

The play park

The play park is een speeltuin in Exeter (Verenigd Koninkrijk). Deze speeltuin is ontstaan met behulp van het gemeentebestuur en verschillende leveranciers van speeltoestellen waaronder SMP playgrounds en Lappsett Uk Ltd. Een interessant aspect van deze speeltuin is dat ze gebruik maken van pictogrammen bij hun speeltoestellen. Ook wordt er braille gebruikt voor blinde kinderen (Pendleton, 2012).

2. Methode

2.1 Voorbereiding

De eerste stap in dit eindwerk was het toetsen van de interesse van de jeugddienst van de stad Brugge in de uitwerking van de adviezen. Er werd contact opgenomen met de verantwoordelijke medewerker voor jeugdruimte. Tijdens een afspraak werden de mogelijkheden voor het eindwerk besproken. Het initiële onderwerp was een ontwerp van een toegankelijke openbare speeltuin. Na een gesprek met de ruimtelijke architect van de dienst werd dit onderwerp echter opzij geschoven vanwege het tekort aan ervaring met het maken van ontwerpen. Een nieuw voorstel luidde om adviezen op te stellen voor een toegankelijke openbare speeltuin. Dit werd dan ook meteen de nieuwe probleemstelling van het eindwerk.

De volgende stap bestond eruit om een organisatie te vinden die belangstelling had om dit eindwerk te begeleiden. Vanwege de visie waaruit het eindwerk is opgesteld leek VZW Oranje de perfecte match te zijn. Er werd even gespeeld met het idee om richtlijnen op te stellen om een ontoegankelijke openbare speeltuin toegankelijk te maken door de begeleidingstechnieken van animatoren maar dit idee zou te ver afwijken van het oorspronkelijke concept. Daarom werd beslist dat er adviezen voor een toegankelijke openbare speeltuin zouden worden opgesteld voor de jeugddienst van de stad Brugge.

2.2 Uitvoering

Literatuurstudie voor de inleiding

Eens het onderwerp was vastgelegd kon er gestart worden met het zoeken van literatuur over de belangrijkste componenten in de probleemstelling. De eerste vraag die rees was wat de visie van het bestuur van de stad Brugge is betreffende inclusieve openbare speeltuinen. Om hier meer informatie over te verkrijgen werden de algemene beleidsplannen bestudeerd. Daarnaast werd ook het speelruimtebeleidsplan voor 2014-2020 geanalyseerd om na te gaan indien er raakpunten waren met het eindwerk. Beide documenten werden teruggevonden op de website van de stad Brugge.

Daarna werden de componenten spelen en inclusie onder de loep genomen. Omwille van het algemene karakter van de benodigde informatie werd er voornamelijk gezocht naar literatuur in de vorm van boeken. Vaak werd de literatuurlijst van de boeken geraadpleegd om meer informatie te verzamelen. Verder werd er ook op het internet gezocht naar richtlijnen en rapporten van gekende organisaties zoals GRIP vzw en Enter vzw.

Best practices binnen- en buitenland

Omdat er al veel voorbeelden bestaan van toegankelijke openbare speeltuinen is het logisch om deze toonbeelden te gebruiken in dit eindwerk. De zoektocht naar voorbeelden begon via Google om daarna wat concreter te gaan uitzoeken hoe die speeltuinen eruitzien. De voorbeelden uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk komen van Google. De speeltuinen in Nederland werden gevonden aan de hand van de website van Yalp en de Speeltuinbende. Voor de rolmodellen in België werd beroep gedaan op de website van het KVG. Omdat deze website geen foto's verschaft van de speeltuinen werden mails verstuurd naar de

verschillende organisaties voor bijkomende informatie en foto's. Uiteindelijk bleek dat er meerdere speeltuinen in de lijst waren opgenomen die niet toegankelijk zijn waardoor de mails een grote ondersteuning waren in de zoektocht naar speeltuinen om te bezoeken.

Bezoek aan toegankelijke openbare speeltuinen

Tijdens de zoektocht naar literatuur was er ook nood aan het bezoeken van bestaande toegankelijke openbare speeltuinen. De speeltuinen werden, zoals hierboven aangegeven, gezocht aan de hand van de site van het KVG. Daarna werden er mails verstuurd naar de verschillende speeltuinen met de vraag naar meer informatie over de maatregelen die werden genomen om de speeltuin toegankelijk te maken. Daarnaast werden er ook foto's gevraagd van de verschillende speeltuinen. Drie speeltuinen sprongen in het oog als kandidaten voor een bezoek, namelijk een speeltuin in Hoegaarden, de speeltuin van het domein Puyenbroeck en het domein Fabiola. Deze speeltuinen werden bezocht en er werden foto's genomen van de aanpassingen die inclusie mogelijk maken.

Literatuurstudie voor de resultaten

Voor de resultaten werd de literatuur op het internet gevonden. De meest gebruikte zoektermen waren inclusieve speeltuin, toegankelijke speeltuin, toegankelijke speeltoestellen en kinderen met een beperking. Deze zoektermen leidden tot de website van Enter vzw, speeltuinbende, speel-tuin en een brochure van Van Bael. Inzake visualisatie werd een studiedag gevolgd. In die studiedag was een boek inbegrepen genaamd "visualiseer wat werkt". Op dit boek werd gesteund om visualisatie dieper uit te werken. De fundering voor de praktijkoefening werd gehaald uit de bekomen informatie over de inrichting van een speeltuin en speeltoestellen. Op de informatie werd er verder gebouwd met eigen ervaringen en visies.

Methodiek

Tijdens de eindwerkstage stelde de externe promotor voor om een methodiek op te maken om dit eindwerk voor te stellen aan jeugddiensten. Omdat het om jeugddiensten gaat mocht het iets minder formeel zijn en mocht er een speelse draai aan gegeven worden. Er ontstond toen een samenwerking met een collega van de dienst vrije tijd van VZW Oranje. Zij heeft namelijk al veel ervaring met methodieken en heeft een beduidende rol in de samenwerking met "jeugdwerk voor allen". Dit is een stuurgroep die adviezen geeft over het toegankelijk maken van jeugdwerk.

Er werd besproken wat de juiste aanpak zou zijn en in eerste instantie gingen we aan de slag gaan met een tekstvorm. Na de opmaak van een eerste versie werd beslist om iets nieuws te proberen in het genre van zoek de verschillen. In eerste instantie was het de bedoeling dat er verschillen werden aangeduid op de foto's door de jeugddiensten. Na een bespreking met collega's ontstond er echter twijfel over de moeilijkheidsgraad van deze methodiek. Er wordt met deze methodiek immers veel basiskennis over inclusie en mensen met een beperking verwacht. Daarom werd er geoordeeld dat er op de foto's wordt aangeduid welke versie een toegankelijke speeltuin afbeeldt, of een onderdeel ervan, en verschillen worden aangegeven. De jeugddiensten moeten dus aan de hand van de "juist en fout" foto's proberen uitmaken wat het speeltoestel of de inrichting toegankelijk maakt. Daarna kunnen ze nakijken of hun redenering juist is. Deze methodiek is bijgevoegd in bijlage bij dit eindwerk. Het is een product dat meteen ingezet kan worden door jeugddiensten die speeltuinen toegankelijk willen maken.

3. Resultaten

Het is belangrijk om voor de aanvang van de resultaten te vermelden dat niet elk speeltoestel voor elk kind bespeelbaar hoeft te zijn. Elk kind heeft zijn eigen vaardigheden en wensen. Dit betekent dus ook dat elk kind andere uitdagingen nodig heeft. Het voornaamste is dat elk kind met iets kan spelen in de speeltuin, niet dat iedereen op alles kan spelen.

3.1 Inrichting van de speeltuin

De inrichting van een speeltuin bestaat uit de inkom, paden, ruimte, ondergrond, kleuren, signalisatie, zitplaatsen en beplanting. Aanpassingen aan deze elementen van een speeltuin worden diepandaan uitgewerkt in de onderstaande onderdelen.

3.1.1 Inkom

De inkom is het visitekaartje van de speeltuin. Daarom is het belangrijk dat de inkom uitnodigend en toegankelijk is voor alle kinderen.

Een duidelijke herkenbaarheid van de inkom kan verworven worden door het gebruik van contrasterende kleuren. Een duidelijke geleiding naar de ingang kan verkregen worden door het aanleggen van een afboording of aan de hand van contrast in materiaal. Deze maatregelen maken het eenvoudiger voor kinderen met een visuele beperking om de inkom te herkennen en hun weg naar de speeltuin te vinden. Indien de openingsuren vermeld worden kan er een brailleversie voorhanden zijn. De optimale breedte van de ingang is 90 centimeter en de hoogte is best 2,10 meter. Obstakels in de looproute worden best vermeden gezien de nadelige gevolgen voor zowel kinderen met een visuele beperking als kinderen met een fysieke beperking. Voor deze doelgroep is het ook belangrijk om draaimechanismen te vermijden. Deze zijn niet rolstoeltoegankelijk en brengen een zeker gevaar met zich mee voor kinderen met een visuele beperking (toegankelijkheidsbureau, inkom, 2006). Uiteindelijk is het ook aangenaam als er een parkeerplaats is voor mensen met een beperking in de buurt van de speeltuin. Een afstand van 50 meter tussen de parkeerplaats en de ingang van de speeltuin is het maximum (NSGK, Toegang speeltuin).

3.1.2 Paden

Paden zijn niet altijd een vast onderdeel van een speeltuin maar om de speeltoestellen bereikbaar te maken voor alle kinderen en begeleiders zijn paden een goed hulpmiddel. Als er een pad de speeltoestellen met elkaar verbindt, kunnen kinderen met een fysieke beperking ook het speeltoestel bereiken. Er moet hierbij wel rekening gehouden worden met de valruimte van de toestellen. Naast het verschaffen van toegankelijkheid kunnen paden door middel van de vormgeving en de kleur een extra dimensie geven aan de speelse omgeving. De kleuren bieden eveneens een goede oriëntering voor personen met een mentale of visuele beperking. Een breedte van 1,50 meter is ideaal om wandelverkeer in twee richtingen en draaien met rolstoelen of kinderwagens toe te laten. Verder kunnen er rustpunten voorzien worden met zitplaatsen en een vrije opstelruimte voor rolstoelen of kinderwagens van 90cm x 120 cm (toegankelijkheidsbureau, wandelpaden, 2006). Ook voor ouders en grootouders zijn wandelpaden een grote meerwaarde. Op die manier kunnen ze hun kinderen in de gaten houden, ook als ze zelf een beperking hebben (Troch, 2006).

3.1.3 Ruimte

Een belangrijke voorwaarde voor een speeltuin is dat kinderen er veilig kunnen spelen. Speeltuinen moeten inzake veiligheid voldoen aan de Koninklijke Besluiten van 28 maart 2001. Valruimte is hierin een zeer belangrijk aspect (toegankelijkheidsbureau v. , 2006). De minimumruimte tussen speeltoestellen bestaat uit ruimte die ingenomen wordt door het toestel zelf, de valruimte en de vrije ruimte (Van Bael, 2005).

Daarnaast moet er ook rekening gehouden worden met de opvangzone. Dit is het gebied rondom het speeltoestel waar schokabsorberend bodemmateriaal moet geplaatst worden. De afmetingen van deze zone zijn afhankelijk van de vrije valhoogte van het toestel. Als de vrije valhoogte 3 meter bedraagt moet de opvangzone 2,5 meter zijn. De vrije valhoogte is de grootste afstand tussen een steunpunt voor het lichaam en het daaronder gelegen oppervlak van de bodem of een ander deel van het toestel (Van Bael, 2005).

Deze richtlijnen zijn voor elke speeltuin gelijk, ongeacht het nu gaat over een inclusieve of een reguliere speeltuin.

3.1.4 Ondergrond

De ondergrond heeft twee belangrijke functies. Enerzijds moet het de speelwaarde en bespeelbaarheid waarborgen en anderzijds moet het de noodzakelijke zekerheidseisen vervullen. Dit betekent met andere woorden dat het een zekere kwaliteit moet garanderen en veiligheid moet bieden. Ieder materiaal heeft zijn voor- en nadelen waardoor men kan stellen dat de perfecte ondergrond niet bestaat. Men kan stellen dat de speelwaarde van het terrein vergroot wanneer je bodemmaterialen afwisselt (Van Bael, 2005).

Harde ondergronden

Harde ondergronden zoals asfalt en beton zijn geen gepaste bodemmaterialen voor een speeltuin. Ze hebben geen schokabsorberend vermogen en een val heeft bijna altijd wonden als gevolg. Het kan echter als ondergrond dienen voor een andere valdempende bodem of het kan gebruikt worden als afboording. Bestratingsmaterialen zoals klinkers of steenslag worden best niet ingeschakeld als ondergrond van een speeltoestel. Ze kunnen wel ingezet worden in de paden in en rond de speeltuin (Van Bael, 2005).

Organische en anorganische materialen

Materialen zoals fijn zand en grind hebben een goed schokdempende waarde en vragen relatief weinig onderhoud. Grind is goedkoop, duurzaam en behoudt zijn valdempende eigenschap in alle weersomstandigheden. Het is gemakkelijk om op te stappen en blijft zacht ondanks veelvuldig gebruik. Een nadeel is dat het niet toegankelijk is voor rolstoelgebruikers en kindervagens. Daarnaast is verontreiniging moeilijk te verwijderen en moet het regelmatig aangevuld worden. Verder is het vandalismegevoelig en is er regelmatig toezicht nodig (Van Bael, 2005).

Zand heeft een grote valdempende eigenschap en is relatief goedkoop. Daarnaast is het onderhoud eenvoudig en er is een goede drainage van water. Het is eenvoudig aan te leggen en je kunt er creatief mee aan de slag. Verder heeft zand een duidelijke speelfunctie dat veel kinderen aanspreekt. Er moet echter rekening gehouden worden met het feit dat er ook kinderen zijn die absoluut niet graag met zand spelen. Nadelen zijn dat er veel vervuiling kan voorkomen door dieren, glasscherven en gras. Deze vervuilingen zijn niet altijd gemakkelijk tegen te gaan. Het is evenzeer noodzakelijk om het zand regelmatig aan te vullen omdat zand gemakkelijk wordt meegenomen in schoeisel en kledij. Bovendien is de ondergrond niet rolstoeltoegankelijk. Dit laatste kan opgelost worden met paden maar hierbij moet men oppassen voor valpartijen. Kinderen nemen namelijk het zand mee op de paden waardoor er schade komt aan de paden en kinderen er gemakkelijker op kunnen uitglijden (Van Bael, 2005).

Een andere optie zijn houtsnippers. Het is een goedkoop materiaal dat binnen de groendienst van een stad vaak voorhanden is. Het onderhoud bestaat uit het harken van de houtsnippers. Dit materiaal kan dus eenvoudig onderhouden worden en is milieuvriendelijk. Het houdt onkruid tegen en voorkomt erosie door water en wind. Het heeft een natuurlijke uitstraling en heeft een grote valdempende eigenschap. Maar net zoals bij zand is vervuiling moeilijk te verwijderen. Het is opnieuw noodzakelijk om het regelmatig aan te vullen en sommige soorten houtsnippers worden glad als het regent. Voor boomschors geldt hetzelfde als voor de houtsnippers. Meestal is deze ondergrond duurder dan houtsnippers (Van Bael, 2005).

Aarde en gras

Aarde heeft een grote valdempende eigenschap en is eenvoudig te onderhouden. Een nadeel is wel dat het regelmatig onderhouden moet worden en dat het gevoelig is aan weersomstandigheden. In de winter wordt de grond zeer hard en wanneer het regent kan het glad worden. Daarnaast is verontreiniging moeilijk te verwijderen. De toegelaten valhoogte van aarde bedraagt maar 1 meter terwijl de andere ondergronden vaak maximaal 3 meter valhoogte toelaat (Van Bael, 2005).

Gras heeft eveneens een grote valdempende eigenschap en is eenvoudig en goedkoop aan te leggen. Er is echter veel onderhoud nodig en het moet regelmatig bijgewerkt worden. Plekken waarop er veel beweging is worden kaal en ook in gras is verontreiniging moeilijk te verwijderen. Er zijn drie soorten gras waaruit er gekozen kan worden, namelijk een grasbodem met weinig begroeiing, met gewone begroeiing of veel begroeiing. Als er veel zon is in de zomer kan de eerste soort erg hard worden wat schadelijke gevolgen kan hebben voor de spelende kinderen. De toegelaten valhoogte bedraagt 1,50 meter (Van Bael, 2005).

Kunstgras

Kunstgras heeft een natuurlijke uitstraling en een val dempend vermogen. Onder het kunstgras van de speeltoestellen moet een extra schok dempende laag worden aangebracht om voldoende bescherming te verzekeren (speel-tuin.nl, Kunstgras, 2011). Voordelen zijn dat kunstgras naadloos is en dus struikelen voorkomt. Daarnaast is het ook rolstoelvriendelijk. Verder heeft het een lange levensduur, tussen de 10 en 15 jaar, en het onderhoud is weinig tijdsintensief (kunstgras). Het bestaat namelijk uit het sporadisch opborstelen van de vezels. Er zijn verschillende kleuren kunstgras waardoor combinaties van kleuren kunnen gemaakt worden. Ook voor de andere kinderen kan dit een extra speels element worden op de speeltuin (speel-tuin.nl, Kunstgras, 2011). Een nadeel is dat sommige vloeren ruw zijn waardoor er brandwonden kunnen ontstaan als kinderen erover glijden (kunstgras).

Er zijn verschillende types kunstgras met elk hun eigen kwaliteiten. De val dempende onderlaag bestaat uit zacht schuim die energie absorbeert. Deze onderlaag kan bij elk type kunstgras worden toegepast. De dikste schokdempende onderlaag is ongeveer 45 mm en geeft bescherming tot hoogtes als 2,5 meter. Het is belangrijk om de onderlaag af te stemmen op het hoogste speeltoestel zodat de speeltuin overal veilig is (kunstgras).

Rubbertegels

Rubbertegels zijn schokabsorberend en anti-slip. Ze zijn eveneens beschikbaar in meerdere kleuren en kunnen geïnstalleerd worden op een betonnen fundering. Ze zijn echter niet altijd waterdoorlatend en worden dus best op een iets aflopende fundering geplaatst om regenwater te laten afvloeien (speel-tuin.nl, rubber, 2011). De tegels vragen weinig onderhoud en ze kunnen vaak goed gedraineerd worden. Nadelen zijn dat er algen of mos op kunnen groeien waardoor het oppervlak glad wordt. Daarnaast zijn natte tegels ook vaak glad. De levensduur wordt geschat op 10 jaar (kunststof tegels). Maar rubbertegels kunnen ook brandwonden veroorzaken en blijven niet altijd op hun plaats (Van Bael, 2005).

Testen

Het is belangrijk om te weten hoe hard de grond is onder de speeltoestellen om wonden en letsels te voorkomen. Dit kan gemeten worden met de HIC, Head Injury Criterium. Dit meetinstrument meet de kans op een hersenletsel en de kans op nekbleesures. De HIC-waarde toont dus de kritische valhoogte voor een 'veilige' val (speel-tuin.nl, Kunstgras, 2011). De kritische valhoogte is de maximale vrije valhoogte waarvoor een ondergrond schok demping biedt (Everaerts, 2008). De waarde moet kleiner zijn dan 1000 om veilig te zijn maar is verschillend voor elk bodemmateriaal. Bij natuurlijk bodemmateriaal is het afhankelijk van

weersomstandigheden, de intensiteit van het gebruik en dergelijke. Voor kunststof moet de fabrikant de waarde meegeven (Van Bael, 2005).

Conclusie

Het goedkoopste materiaal is houtsnippers en de veiligste ondergrond is kunstgras. Als men kijkt naar het beste materiaal om een goedkope en veilige ondergrond te bekomen, is de combinatie van houtsnippers en kunstgras de meest gepaste ondergrond. Hierbij dient kunstgras als ondergrond van toegankelijke speeltoestellen van dienst te zijn omdat houtsnippers niet rolstoelvriendelijk zijn.

3.1.5 Kleuren

Kleuren zorgen ervoor dat een speeltuin er aantrekkelijk en leuk uit ziet. Zoals eerder aangegeven onder punt 3.1.2 *paden* kunnen kleuren en figuren in paden een extra speelse dimensie geven aan de speeltuin. Verder geeft kleur ook een bepaalde oriëntering voor kinderen met een verstandelijke of visuele beperking (toegankelijkheidsbureau V. , wandelpaden, 2006). Vooral kleurcontrasten tonen duidelijk hoe de opstelling van de speeltuin in elkaar zit. Omwille van deze reden is het bevorderlijk om de grijppunten van een speeltoestel eenzelfde kleur te geven (toegankelijkheidsbureau v. , speeltoestellen, 2006). Om de veiligheid van kinderen met een visuele beperking te garanderen kunnen de randen van de paden gemarkeerd worden met een opvallend kleur dat sterk contrasteert met de omgeving (Speeltuinvereniging, 2015).

Figuur 9: paden met figuren en kleuren (Yalp, 2011)

3.1.6 Zitplaatsen

Zitplaatsen vormen een plaats van rust en zijn noodzakelijk om een toegankelijk speeltuin te verwerven.

Omdat een rolstoel behoorlijk wat plaats inneemt bevinden de rustpunten zich best buiten de paden zodat er voldoende wandelruimte behouden blijft. Rustpunten op verschillende hoogtes voldoen aan de noden van alle bezoekers. Indien er voor een zitbank wordt gekozen is de gewenste hoogte 50 centimeter en de diepte 40 centimeter. Vermits er een grote verscheidenheid aan mensen een speeltuin bezoeken zijn armen en rugleuningen aan de zitplaatsen geen overbodige luxe. Vooral voor kinderen met fysieke problemen en ouderen kunnen deze leuningen een grote hulp bieden tijdens het opstaan (toegankelijkheidsbureau V. , meubilair, 2006).

Vaak zijn er ook picknicktafels aanwezig op een speeltuin. Om de tafel voor iedereen bereikbaar te maken bedraagt de vrije ruimte onder de tafel minstens 70 centimeter hoog, 60 centimeter diep en 90 centimeter

breed. Als iedereen de vuilbakken moet benutten is de hoogte van de gleuf best tussen 70 en 90 centimeter. Bij de picknicktafels is er vaak behoefte aan draairuimte voor rolstoelen en kinderwagens. Op deze plaatsen is een oppervlakte van 1,50 meter op 1,50 meter nodig (toegankelijkheidsbureau, meubilair, 2006).

Figuur 10: rolstoelvriendelijke picknicktafel (Parkbank)

3.1.7 Signalisatie

Zoals eerder aangegeven onder punt 3.1.2 *paden* geven kleuren een goede oriëntering voor kinderen met een visuele of verstandelijke beperking (toegankelijkheidsbureau V. , wandelpaden, 2006). Maar pijlen, informatieborden en contrasten zijn ook goede hulpmiddelen voor de visuele oriëntatie in de ruimte. Er zijn echter veel jonge kinderen en kinderen met een beperking die niet (goed) kunnen lezen. Voor deze doelgroep zijn visualisaties in de vorm van foto's of pictogrammen een goed instrument om hun weg te vinden in de speeltuin. Deze kunnen gemakkelijk als supplement bij de tekst aangebracht worden. Om de lettergrootte te bepalen moet men rekening houden met de leesafstand. De grootte van de letters bedraagt namelijk 1/10 van de afstand vanwaar men de informatie moet kunnen lezen. Bovendien kan een duidelijk leesbaar lettertype veel uitmaken (toegankelijkheidsbureau, signalisatie, 2006). Net zoals bij de inkom zorgt een brailleversie van de signalisatie ervoor dat blinde kinderen zich zo zelfstandig mogelijk over het terrein kunnen bewegen (toegankelijkheidsbureau V. , inkom, 2006).

Visualisaties

Onder visualisaties worden pictogrammen, foto's en voorwerpen verstaan. Het zijn hulpmiddelen om de gesproken of geschreven taal te verduidelijken en te ondersteunen. De combinatie met de gesproken en/of geschreven taal is echter noodzakelijk. Pictogrammen zijn eenvoudige tekeningen, meestal zwart-wit, die een situatie of een begrip verduidelijken. Er zijn veel verschillende soorten pictogrammen maar het meest gebruikte type is de zwart-wit variant. Er kan echter ook gewerkt worden met foto's. Een erg belangrijke voorwaarde bij het gebruik van deze visualisatievorm is dat je realistische foto's uit de concrete leefwereld nodig hebt (De Rijdt, 2014).

Aangezien er foto's kunnen genomen worden op de speeltuin zelf, in de realistische context, kan deze visualisatievorm gebruikt worden op de pijlen of informatieborden.

3.1.8 Beplanting

In het speelruimtebeleidsplan was te lezen dat het bestuur van de stad Brugge in speeltuinen meer wil werken met natuurlijke elementen (Vercruysse, 2013). Bijgevolg is dit een belangrijk aspect om rekening mee te houden tijdens het opmaken van adviezen.

Om de veiligheid van de gebruikers van de speeltuin te garanderen worden giftige plantensoorten vermeden. Aansluitend bij deze gedachtegang ligt de keuze van planten bij de soorten die bij zo weinig mogelijk mensen een allergische reactie uitlokken. Als deze risico's vermeden zijn presenteert zich het belang om de beleevingswaarde van de natuurlijke elementen toegankelijk te maken voor elke bezoeker. Dit kan bereikt worden aan de hand van plantenbakken op een hoogte van 70 centimeter. Op deze hoogte kunnen mensen in een rolstoel of mensen met andere fysieke problemen ook genieten van de geuren en het zicht. Indien er meerdere soorten planten zijn kunnen er hoeken gecreëerd worden met specifieke geuren. Zo kunnen er naast het visuele ook andere zintuigen geprikkeld worden. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van geuren, texturen en dergelijke meer. Zo kunnen er bloemen geplant worden met een verscheidenheid aan bloembladen, zowel ruw als zacht, om textuur aan te brengen. Men moet wel uitkijken voor een teveel aan informatie. Dit kan namelijk verwarrend werken (toegankelijkheidsbureau v. , beplanting, 2006).

3.2 Speeltoestellen

3.2.1 Balanceren

Wanneer men denkt aan balanceren veronderstelt men vaak dat dit al lopend gebeurt. Je kunt echter ook zittend en liggend op je buik balanceren. Door het gebruik van verschillende materialen stimuleer je kinderen om andere bewegingsvormen uit te proberen. Ook door een verscheidenheid aan hoogtes aan te reiken zullen kinderen nieuwe mogelijkheden ontdekken. Het belangrijkste is dat je als volwassene de kinderen mogelijkheden biedt om zelf te ondervinden hoe ze willen balanceren. Daarnaast moet je er ook voor zorgen dat zoveel mogelijk kinderen bij het toestel kunnen komen want ook kinderen met fysieke problemen kunnen balanceren (NSGK, 2011).

Figuur 12: balanceren

Figuur 11: balanceren

3.2.2 Draaitoestel

Een draaitoestel is geen essentieel onderdeel van een speeltuin maar heeft veel troeven die het interessant maken voor kinderen met en zonder beperking. Een draaitoestel dat ingebed is in de ondergrond zorgt ervoor dat kinderen met fysieke problemen naadloos tot bij het toestel kunnen komen. Voor kinderen in een rolstoel is het aangenaam als er bij het toestel ruimte is om hun rolstoel te parkeren tijdens het spelen (NSGK, Draaitoestel, 2011).

Wanneer een draaitoestel niet ingebed is in de grond mag de opstap niet te hoog zijn en moet er steun aanwezig zijn bij de instap zodat kinderen met fysieke problemen houvast hebben bij het opstappen. Daarnaast is het ook belangrijk dat de kinderen kunnen zitten. Steun voor voeten, handen en rug zijn hierbij noodzakelijk. Hoe meer elementen hiervan aanwezig zijn, hoe meer kinderen er kunnen spelen op de carrousel. Kinderen die niet zelfstandig kunnen zitten krijgen soms hulp van een begeleider. Er moeten dus ook brede plaatsen naast elkaar aanwezig zijn op het toestel (NSGK, Draaitoestel, 2011).

Voor kinderen met visuele problemen kan een draaimolen gevaarlijk uitdraaien. Ze kunnen namelijk moeilijk inschatten of het toestel in beweging is of stilstaat. Daarom is het zinvol om het draaitoestel af te schermen met een barrière. Deze barrière kan bestaan uit een kort haagje. Daarnaast is het ook nuttig als het toestel lawaai maakt zodat de kinderen hun gehoorzintuig kunnen gebruiken om zich te oriënteren. Als de draaimolen een contrasterend kleur heeft merken slechtziende kinderen hem beter op (NSGK, Draaitoestel, 2011).

Er bestaan draaimolens waar rolstoelen op kunnen rijden en vastgemaakt worden maar deze zijn zeer prijzig. Een richtprijs voor een rolstoelcarrousel is 12.000 euro (bv).

3.2.3 Glijbaan

Op bijna elke speeltuin is er een glijbaan aanwezig. Vaak gaat het om een glijbaan die verwerkt is in een speelcombinatie maar soms bevindt de glijbaan zich ook op een heuvel. Heuvels vormen echter een drempel voor kinderen die moeilijk kunnen lopen of voor kinderen in een rolstoel. Dit obstakel kan nochtans op verschillende manieren omzeild worden.

Met behulp van verschillende routes kan een heuvel een uitdaging vormen voor elk kind op de speeltuin. Het huidige pad naar de glijbaan kan behouden blijven voor kinderen zonder fysieke beperking. Daarnaast kan er ook een goed berijdbaar pad aangelegd worden voor kinderen in een rolstoel. Hierbij moet men attent zijn dat het pad niet te steil is zodat kinderen die hun rolstoel handmatig aandrijven ook naar de glijbaan kunnen maar ook veilig terug naar beneden kunnen. Daarnaast kan er een kruiproute aangebracht worden. Wanneer een kind niet kan lopen betekent dit namelijk niet dat een kind niet kan kruipen. Uiteraard moet ervoor gezorgd worden dat de kruiproute goed bereikbaar maar ook goed begaanbaar is zodat elk kind er gebruik van kan maken.

Voor kinderen die wel kunnen lopen maar hier grote moeite mee ondervinden kunnen touwen en dwarsbalken een grote steun vormen. Daarenboven kan een luie trap geïnstalleerd worden. Onder een luie trap wordt een trap met stevige leuningen en brede treden verstaan (NSGK, Heuvel, 2011). Voor kinderen met een visuele of verstandelijke beperking is het belangrijk dat de leuning in een andere contrasterend kleur is dan de rest van de speeltoestel (toegankelijkheidsbureau v. , speeltoestellen, 2006).

Wanneer de glijbaan verbonden is aan een speelcombinatie is het belangrijk dat de toegang tot het speeltoestel een hellend vlak is zodat kinderen in een rolstoel de speelcombinatie kunnen betreden. Bij dit hellend vlak moeten er ook leuningen geplaatst worden (toegankelijkheidsbureau v. , speeltoestellen, 2006).

3.2.4 Schommel

Een element dat nooit ontbreekt in speeltuinen is een schommel. Bij de keuze van schommels voor een inclusieve speeltuin zijn er twee opties. Enerzijds kan men kiezen voor een vogelnestschommel, anderzijds kan er geopteerd worden voor een aangepaste schommel in combinatie met een gewone schommel. Beide voorstellen verschaffen de mogelijkheid tot samenspel. In een nestschommel kunnen kinderen met een zonder beperking samen spelen (Gehandicaptenforum, 2011). Een ander voordeel van de vogelnestschommel is dat kinderen erin kunnen liggen. Dit zorgt ervoor dat kinderen zonder rompbalans kunnen meespelen.

Wanneer je een aangepaste schommel, zoals een rolstoelschommel, naast een gewone schommel plaatst, kunnen mensen van alle leeftijden, ongeacht hun beperking, samen spelen (redactie, 2011). Als er gekozen wordt voor een familieschommel is het aangenaam als er op 1 van de schommelstoelen een ruggensteun is aangebracht (NSGK, Schommel en draaitoestel). Dit zijn allemaal aanpassingen voor kinderen met een fysieke beperking. Een inclusieve speeltuin is echter ook toegankelijk voor kinderen met andere beperkingen. Kinderen met een visuele beperking hebben er baat bij als er een belletje in de schommel hangt. De belletjes maken een licht geluid waardoor kinderen met een visuele beperking de schommel kunnen lokaliseren (NSGK, Schommel en draaitoestel). Dit bevordert hun zelfstandigheid maar ook hun veiligheid.

Figuur 13: nestschommel

3.2.5 Wip

Een wip bestaat in verschillende vormen. Er bestaan wippen voor één persoon of voor meerdere personen. Daarnaast kan er ook gevarieerd worden met de manier waarop je de wip gebruikt. Een wip kan zowel liggend, zittend of staand gebruikt worden. Al zittend wippen is echter nog steeds het meest voorkomende gebruik van het toestel.

Voor kinderen met een fysieke beperking is het belangrijk dat er tijdens het wippen een mogelijkheid bestaat om de benen en de voeten in de lucht te plaatsen. Indien kinderen geen gevoel meer in hun benen hebben kunnen hun benen en voeten op deze manier niet onder de wip terechtkomen. Naast een steun voor de voeten is ondersteuning van de handen en de rug essentieel. De mogelijkheid om achter het kind te zitten biedt gelegenheden voor begeleiders. Zij kunnen kinderen met weinig of zonder rompbalans ondersteunen zodat zij toch kunnen meespelen op de wip. Voor kinderen die zelfstandig uit hun rolstoel kunnen komen is het belangrijk dat de hoogte van de zitplaats van de rolstoel ongeveer gelijk is aan de hoogte van de stoel van de wip. Verder is een min of meer stabiele wip vereist om een veilige transfer te

verzekeren. Uiteindelijk is het voor alle kinderen voordelig als er een rem bevestigd is in het scharnier. Daardoor komt de wip niet te hard op de grond (NSGK, Wipwap, 2011).

3.2.6 Speelwanden

Zoals eerder vermeld bij punt 1.4.4.1 *de ontwikkeling van spel bij kinderen met een verstandelijke beperking* hebben zij nood aan concreet materiaal om mee te spelen. Bij het doen-alsof spel moeten ze dus materiaal hebben dat hun fantasie voldoende prikkelt. De speluitrusting moet dus voldoende lijken op het echte materiaal (van der Poel & Blokhuis, Moeite met verbeeldend spel, 2008). Speelwanden vormen bijgevolg een goede aanvulling op een inclusieve speeltuin. Er bestaan tal van soorten speelwanden met een grote variatie aan materialen en vormen. Er bestaan wanden met schuif- en draaisystemen, met spiegels, met muziekinstrumenten, met een stuur en dergelijke meer. Ze bestaan in meerdere kleuren of in hout. Ze kunnen in diverse maten gekocht worden en kunnen hoog of laag zijn. Met andere woorden is er veel keuze en kan men voor elk kind een interessant speelelement vinden (playtables, 2015).

Naast speelwanden zijn er nog tal van inclusieve speeltoestellen die samenspel tussen kinderen met een beperking en kinderen zonder beperking bevordert. Er bestaan speeltoestellen die geluiden voortbrengen of een verhaal vertellen. Daarnaast is er ook 'sona'. Dit is een boog met verschillende spellen. Het werkt met geluid en muziek en laat toe dat er meerdere kinderen tegelijk op spelen (Bespeelbaarheid, 2011).

3.3 Praktijkoefening

Om de bovenstaande theorie overzichtelijk en verstaanbaar te maken is er behoefte aan een praktijkoefening. Deze oefening bestaat eruit om de theorie toe te passen op een bestaande speeltuin zodat deze toegankelijk wordt. Om een speeltuin uit te kiezen is er beroep gedaan op het speelruimtebeleidsplan van de stad Brugge voor 2014-2020. Er werd gekozen voor de speeltuin in de Annuntiatenstraat in de wijk Sint-Gillis (Vercruysse, Speelruimtebeleidsplan Brugge, 2013).

De reden voor deze keuze is tweeledig. Enerzijds is de jeugddienst van plan om aan de mobiliteit en het verkeer in die buurt te werken. Het lijkt dan ook een goed moment om de speeltuin herin te richten eens ze in die buurt werken uitvoeren. Anderzijds is er een kleuterschool in deze straat. Vanwege het M-decreet zullen er vanaf september 2015 meer kinderen met een beperking in het reguliere onderwijs les volgen. Dit betekent dat er een grote kans is dat er kinderen met een beperking les zullen volgen in de kleuterschool in basisschool Sint-Jozef in de Annuntiatenstraat. Deze kinderen krijgen dan de kans om na school nog even in de speeltuin te spelen. Verder is er tegenover de speeltuin een middelbare school. Veel jongeren van die school komen tussen de middag eten op de speeltuin. Ook voor hen is het interessant als de speeltuin een toegankelijker domein wordt.

Na een bezoek aan de speeltuin is er genoeg informatie vergaard om de theorie in praktijk om te zetten. Aan de hand van foto's worden er knelpunten en oplossingen geformuleerd. De oefening is op dezelfde manier samengesteld als de theoretische basis. Er wordt dus gestart bij de ingang van de speeltuin.

Inkom

Figuur 14: inkom annuntiatenstraat

De inkom van de speeltuin is 1,50 meter breed en heeft geen beperking in hoogte. Daardoor voldoet het ruim aan de eisen die gesteld worden aan de ingang van een toegankelijke speeltuin. De stoep bij de ingang is verlaagd zodat een persoon in een rolstoel gemakkelijker de ingang kan bereiken. Verder zijn er ook geen obstakels op de weg.

Er is anderzijds geen parkeerplaats voor mensen met een beperking in de buurt van de speeltuin. Er zijn wel parkeerplaatsen op 50 meter van de speeltuin maar geen enkele daarvan is voorbehouden voor mensen met een beperking. Dit kan aangevraagd worden bij stad Brugge zodat dit geen probleem meer vormt.

Omdat de ingang geen openingsmechanisme heeft is het toegankelijk voor mensen met een fysieke beperking maar eist het meer aanpassingsvermogen van mensen met een visuele beperking. Er is namelijk geen geleiding naar de ingang en er zijn geen contrasterende kleuren om aan te geven waar de inkom zich bevindt. Om deze hindernis te overwinnen kan er een kleurrijk bord worden aangebracht om de speeltuin kenbaar te maken. Er kan ook voor gekozen worden om een koord aan te brengen dat gevolgd kan worden of noppentegels. Op dit bord kan ook de informatie over de speeltuin aangegeven worden, zowel in tekstvorm en pictogrammen als in brailleschrift. De inhoud van deze informatie kan onder andere de openingsuren en de regels op de speeltuin betreffen.

Paden

Er is wel een pad aanwezig in de speeltuin maar dit pad is niet uitgebouwd. Dat geeft uiteraard veel mogelijkheden bij een herinrichting omdat alle opties nog vrij zijn. Het pad dat is aangelegd is 1,50 meter breed waardoor het voldoet aan de gestelde eisen voor een toegankelijk pad.

Om de speeltuin toegankelijk te maken voor elk kind moet elk speeltoestel bereikbaar zijn. Daarom moeten er paden worden aangelegd tussen alle speeltoestellen. Deze paden kunnen in

Figuur 15: paden annuntiatenstraat

dezelfde vorm zijn als het pad dat al is aangelegd maar voor kinderen met een visuele of verstandelijke beperking is het beter als de paden een contrasterend kleur hebben. Zodoende kunnen ze zich beter oriënteren in de ruimte. Daarnaast geeft het toevoegen van kleur een extra speelse dimensie voor alle kinderen. Verder kan het speelse aspect uitgebreid worden door bepaalde vormen op het pad aan te brengen.

Ondergrond

Figuur 16: ondergrond annuntiatenstraat

De ondergrond van de speeltuin bestaat uit zand. Dit is de meest gebruikte ondergrond in speeltuinen maar het is niet de meest toegankelijke ondergrond die gebruikt kan worden. Zoals onder punt 3.1.4 *ondergrond* werd aangegeven zijn kunstgras en rubbertegels de meest toegankelijke ondergronden voor een speeltuin. Het hoeft niet op het volledige terrein aangelegd te worden als er paden aanwezig zijn tussen de speeltoestellen. Indien er paden aanwezig zijn kan ervoor gekozen worden om kunstgras of rubbertegels te plaatsen bij het combinatietoestel, de schommel en de wip. Kunstgras en rubbertegels zijn verkrijgbaar in diverse kleuren en kunnen zodoende als extra speels element ingezet worden.

Kleuren

Figuur 17: kleuren speelcombinatie

Het speeltoestel op deze afbeelding bevat verschillende kleurcontrasten. Dit is zeer positief voor kinderen met een visuele of verstandelijke beperking. Zij kunnen zich hierdoor beter oriënteren in de speeltuin.

Verder zijn alle grijppunten om het speeltoestel te beklimmen in dezelfde kleur. Dit is goed hoewel het beter zou zijn als het een contrasterend kleur was zoals rood of geel. Dit is duidelijker voor kinderen met een visuele beperking. Uiteindelijk is het voor deze doelgroep ook veiliger om de randen van de paden in een fel kleur, zoals geel, te beschilderen. Indien de houten randen rond het speeltoestel behouden worden, verft men de hoeken best ook in het geel zodat dit gevaar waarneembaar is.

Figuur 18: kleuren wip annunciatenstraat

Deze wip is een voorbeeld van goed kleurgebruik. Elk onderdeel heeft een ander kleur waardoor het voor de kinderen duidelijk is welke onderdelen het speeltoestel heeft. Een ander positief punt is dat de grijppunten in dezelfde kleur zijn en opvallen ten opzichte van de andere kleuren van het speeltoestel. Ook hier zou de veiligheid versterkt worden als de hoeken van de houten randen in het geel geschilderd zouden worden.

Figuur 19: kleur schommel annunciatenstraat

De schommelstructuur bestaat uit onbeschilderd hout en de schommels zelf zijn zwart. Deze factoren en de locatie van de schommel op de speeltuin zorgen ervoor dat dit speeltoestel op de achtergrond verdwijnt. Voor kinderen met een visuele beperking is het belangrijk dat bewegende speeltoestellen uit contrasterende kleuren bestaan zodat de kinderen het toestel kunnen lokaliseren. Men kan ervoor kiezen om de schommelstructuur in rood, geel of blauw te schilderen maar ook de schommels zelf kunnen uit een fel kleur bestaan. Men hoeft niet zowel de schommelstructuur als de schommels te schilderen. De optie bestaat ook om één van beide te schilderen en de andere in de oorspronkelijke kleur te laten.

Zitplaatsen

Figuur 20: zitplaatsenannuntiatenstraat

Er is een picknicktafel aanwezig op de speeltuin en er zijn twee zitbanken van hetzelfde type bij de wip. Beide zitelementen voldoen aan de vereisten voor zitplaatsen en bevinden zich buiten de paden. Bij de picknicktafel is er een geschikte draairuimte van 1,50 meter op 1,50 meter. Ze hebben allebei een rugleuning maar missen armleuningen. Verder zou het aangenaam zijn als er nog andere zitplaatsen zouden zijn op verschillende hoogtes zodat er voor elke bezoeker een geschikt rustpunt is. De kleur van

de rustpunten bestaat best uit een contrasterend kleur.

Signalisatie

Omdat het een kleine speeltuin betreft is signalisatie geen noodzaak. De aanbevolen kleurcontrasten zouden al een vrij goede oriëntering in de ruimte verschaffen. Indien er een bord wordt geplaatst bij de ingang met informatie over de speeltuin is een brailleversie van de tekst aangewezen. Daarnaast is het raadzaam om de tekst met pictogrammen te verduidelijken zodat kinderen met een verstandelijke beperking of kinderen met beperkte leesvaardigheden ook op de hoogte zijn van de geldende regels.

Beplanting

Figuur 21: beplantingannuntiatenstraat

Momenteel zijn er enkele bomen, enkele struiken en gras geplant in de speeltuin. Met het zicht op de doelstelling van de stad om meer natuurlijke elementen te gebruiken in speeltuinen zijn er nog tal van mogelijkheden op dit terrein. Er kunnen diverse plantenhoeken aangebracht worden met elk hun eigen geur. Daarnaast kunnen er plantenbakken geplaatst worden op een hoogte van 70 cm zodat personen in een rolstoel er ook van kunnen genieten.

Bij het aanbrengen van planten moet er weliswaar een grondige selectie gebeuren zodat planten die allergische reacties uitlokken vermeden worden. Verder kunnen er ook andere zintuigen geprikkeld worden via de planten. In de selectie van planten kan men kiezen voor een variatie van bloemen met verschillende kleuren en texturen zodat ook het visuele en het tactiele zintuig geprikkeld worden. Hierbij is het belangrijk om een teveel aan informatie te vermijden omdat dit verwarrend werkt. De Tuinen in Hoegaarden is een domein die een goede balans heeft gevonden in de beplanting (Hoegaarden, 2015).

Glijbaan

Figuur 22: glijbaan annuntiatenstraat

De glijbaan is onderdeel van een speelcombinatie. De speelcombinatie is avontuurlijk opgesteld met allerlei klimtoestellen. Dit is zeer uitdagend maar ontoegankelijk voor kinderen in een rolstoel. Daarom is het aangewezen om een bijkomend toestel te plaatsen dat enerzijds bereikbaar is met een hellend vlak en anderzijds een uitdagendere ingang heeft. Aan het hellend vlak horen er leuningen verbonden te zijn zodat er voldoende stabiliteit kan geboden worden.

Daarnaast kan de huidige speelcombinatie behouden worden en kan er een bijkomende luie trap geïnstalleerd worden. Dit is een trap met stevige leuningen en brede treden zodat kinderen met fysieke problemen meer steun krijgen bij het beklimmen van het toestel. Voor kinderen met een visuele beperking is het interessant als de leuningen van de trap in een contrasterend kleur geschilderd zijn om de zichtbaarheid te vergroten. In dit geval zou het een rode kleur kunnen krijgen.

Schommel

Figuur 23: schommel annuntiatenstraat

De schommels die voorhanden zijn in de speeltuin zijn klassieke types en dienen voor één persoon. Ze bieden geen rugsteun en vereisen veel rompbalans van het spelende kind. Dit zorgt ervoor dat er veel kinderen met een fysieke beperking niet kunnen spelen met deze schommels. Het plaatsen van een nestschommel zou hier een goede oplossing bieden. In een nestschommel kunnen meerdere kinderen tegelijk spelen kunnen de kinderen liggen.

Er kan ook gekozen worden voor een combinatie van een reguliere schommel en een aangepaste schommel. In dit geval moet de aangepaste schommel ook opengesteld worden voor kinderen zonder beperking omdat er anders opnieuw een onderscheid wordt gemaakt tussen de kinderen met een beperking en de kinderen zonder beperking. In een inclusieve speeltuin krijgt elk kind gelijke kansen.

Uiteindelijk is het ook aangenaam voor kinderen met een visuele beperking als er een belletje in de schommel hangt. Zo kunnen ze herkennen waar de schommel zich bevindt.

Wip

Figuur 24: wip annuntiatenstraat

Deze wip heeft veel goede elementen maar heeft nog wat bijwerking nodig. Voor kinderen met verminderd gevoel in de benen is het belangrijk dat ze hun voeten en benen in de lucht kunnen houden. Door voetsteunen aan te brengen kunnen zij ook spelen op de wip. Daarnaast is er ook steun nodig voor de handen en de rug. Het eerste is al verwezenlijkt en het tweede kan op het speeltoestel aangebracht worden. Deze aanpassingen vereisen wat handigheid maar kunnen snel en gemakkelijk aangebracht worden. Indien er een nieuwe wip wordt geplaatst kan er rekening mee gehouden worden dat deze elementen aanwezig zijn. Verder kan er een wip gekozen worden die de mogelijkheid biedt aan een begeleider om achter het kind te zitten. Op die manier kunnen kinderen met weinig of zonder rompbalans veilig meespelen.

Speelwanden

Er zijn momenteel geen speelwanden aanwezig in de speeltuin. Nochtans spreken ze door de grote variatie aan materiaal, vorm en kleur elk kind in de speeltuin aan. Een speelwand neemt weinig plaats in waardoor er geopteerd kan worden voor de plaatsing van meerdere wanden. Op die manier spreek je alle kinderen in de speeltuin aan, zowel de muzikale als de avontuurlijke kinderen. Er bestaan wanden met muziekinstrumenten, met schuifmechanismen, met knikkers, met spiegels en zoveel meer. Er zijn verschillende fabrikanten die speelwanden aanbieden zoals onder andere playtables, yalp, eibe en meer.

Bijkomende tips

Er is nog veel ruimte in de speeltuin. Deze ruimte kan gedeeltelijk opgevuld worden met beplanting maar dan blijft er nog behoorlijk wat ruimte vrij. Dan doet er zich dus nog een keuze voor. Blijft het grasplein behouden of wordt er nog een speeltoestel geplaatst. Indien de voorkeur uitgaat naar een speeltoestel kan men opteren voor een draaitoestel of een balansspeeltoestel. Beide toestellen moeten aan verschillende voorwaarden voldoen om in een inclusieve speeltuin opgenomen te worden. De adviezen betreffende deze voorwaarden zijn beschreven onder punt 3.2.1 en punt 3.2.2. De speeltuin kan ook verrijkt worden met unieke speeltoestellen zoals “sona” of “audionetic” (onbekend, 2011). Verder kan men ook opteren voor een zandbak of trampoline.

3.4 Organisaties die gespecialiseerd zijn in aangepaste speeltoestellen en inclusieve speeltuinen

Tijdens de zoektocht naar richtlijnen voor toegankelijke speeltuinen werden veel websites van bestaande organisaties uitgekamd. Deze organisaties hebben ervaring met het ontwerpen en bouwen van inclusieve speeltuinen en vormen daardoor een goede informatiebron voor dit eindwerk. Ze kunnen ook een hulpbron zijn tijdens een potentiële uitwerking van de bovenstaande adviezen. Hier volgt een korte uitleg over de meest gehanteerde organisaties van dit eindwerk.

De eerste organisatie waar beroep op werd gedaan was Enter VZW. Dit is het Vlaams Expertisecentrum Toegankelijkheid. Dit is een vereniging zonder winstoogmerk met drie functies. In de eerste plaats is het een inspirerend, informierend en sensibiliserend orgaan waar mensen met hun vragen inzake toegankelijkheid bij terecht kunnen. Daarnaast voert het onderzoek uit en ontwikkelt het nieuwe toegankelijkheidsconcepten. Uiteindelijk vormt het ook een ondersteuning en werkt de organisatie samen met beleidstakken om een toegankelijk Vlaanderen te bekomen (VZW). Zij hebben een wenkenblad uitgebracht met adviezen om een speeltuin toegankelijk te maken. Deze adviezen zijn gericht op kinderen met een fysieke beperking maar er zijn ook tips die zich wenden tot kinderen met een verstandelijke, visuele of auditieve beperking. De aanbevelingen situeren zich vooral op de inrichting van een speeltuin en niet zozeer op speeltoestellen (Toegankelijkheidsbureau, 2010).

Tijdens een bezoek aan het domein Puyenbroeck werd er veel kennis opgedaan. Het domein heeft een goed evenwicht gevonden tussen het behouden van een avontuurlijke speeltuin en het aanleggen van een inclusieve speeltuin. Er is een mix van toegankelijke en gewone speeltoestellen en elk toestel is verbonden met een pad. Omdat dit domein een erg goed voorbeeld is voor dit eindwerk werd er contact genomen met het personeel. De vraag werd gesteld hoe deze speeltuin tot stand was gekomen. Het antwoord luidde dat er een samenwerking had plaatsgevonden met een Nederlandse firma genaamd "Eibe" (Deduytschaever, 2014). Eibe is een speelplaatsontwerper die wereldwijd speeltoestellen plaatst en speeltuinen vormgeeft. Hun visie bestaat eruit uitdagingen te bieden aan jongeren en kinderen maar terzelfdertijd de coach zijn voor volwassenen en senioren. Ze zien zichzelf als plannings- en bouwpartner van de volwassenen. Het bedrijf ontwikkelt zowel gewone als inclusieve speeltoestellen en speeltuinen (Benelux, 2015).

De website van Eibe is een goede bron om de soorten speeltoestellen te leren kennen maar er staan geen adviezen op vermeld om een toegankelijke speeltuin te bouwen. Indien er adviezen gewenst zijn moet er contact worden opgenomen met de organisatie en is er nood aan een concreet idee om een speeltuin te bouwen. Aangaande dit eindwerk is dit niet het geval zodus moest er gezocht worden naar bronnen met concrete tips om een speeltuin inclusief te maken. Deze aanbevelingen werden gevonden op de website van de Speeltuinbende. Dit is een team van kinderen met en zonder beperking die samen speeltuinen testen op toegankelijkheid. Elk kind heeft een stem en kan concrete handvaten meegeven om de speeltuin toegankelijker te maken. De speeltuinen die deelnemen, worden tweemaal getest: eenmaal voor de verbouwingen en eenmaal erna. De Speeltuinbende is ontstaan uit het initiatief "Samen spelen" van de Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind. Op de website van de Speeltuinbende zijn er aanbevelingen geformuleerd om speeltuinen toegankelijker te maken. Ook de speeltuinbendewijzer is hiervoor bruikbaar. Verder is er een lijst van ontwerpers, fabrikanten, adviseurs en fondsen die kunnen gecontacteerd worden in het kader van toegankelijkheid. Voor de stad Brugge lijkt Springzaad een interessante partner omdat ze spelen in en op natuurlijke elementen hoog in het vaandel dragen (NSGK, Experts, 2011).

Uiteindelijk werd ook de website van Yalp meermaals gebruikt om achtergrondinformatie te verkrijgen. Dit is een leverancier van sport- en speeltoestellen uit Nederland. Op de website zijn tal van speeltoestellen te vinden. Wat deze leverancier bijzonder maakt is dat ze diverse speeltoestellen hebben die geluid maken. Ze richten zich dus ook op kinderen met een visuele en een verstandelijke beperking. Verder verschaffen ze ook krantenartikelen over projecten en nieuwe toegankelijke speeltuinen (Producten, 2011).

Bij het ontwikkelen van een ontwerp kan de hulp van een gemeentelijke adviesraad voor mensen met een beperking ingeschakeld worden.

3.5 Methodiek om adviezen voor te leggen aan jeugddiensten

Tijdens de eindwerkstage stelde de externe promotor voor om een methodiek op te stellen om voor te leggen aan andere jeugddiensten. VZW Oranje speelt namelijk een hoofdrol in “jeugdwerk voor allen” en is al even op zoek naar een leuke manier om jeugddiensten te overtuigen om een inclusieve speeltuin te bouwen in hun gemeente.

De inhoud van deze methodiek bestaat uit een spel in het genre van zoek de verschillen. Hierbij krijgen de jeugddiensten een reeks van telkens twee foto's voorgelegd. De ene foto toont een toegankelijke inrichting van een speeltuin, de andere toont een ontoegankelijke inrichting. Boven de foto's staat telkens vermeld over welk aspect van de speeltuin het gaat en welke foto toegankelijk is en welke niet. Het kan gaan over de ondergrond, de inkom maar ook over speeltoestellen zoals de schommel of de glijbaan. De jeugddiensten moeten dan proberen de verschillen te zien in beide foto's. Op deze manier onderzoeken ze zelf welke aspecten een speeltuin toegankelijk maken. De methodiek is zo opgesteld dat er geen bijkomende informatie nodig is en een medewerker dus niet noodzakelijk is. De methodiek is terug te vinden in bijlage.

4. Discussie en Conclusie

In dit eindwerk werd onderzocht hoe de Stad Brugge inclusieve speeltuinen kan realiseren zodat kinderen met een beperking tot samenspel kunnen komen met andere kinderen, ongeacht deze kinderen een beperking hebben of niet. We concluderen dat mits een aantal kleine aanpassingen aan de inrichting van een speeltuin kinderen met een beperking een betere toegang krijgen tot de speeltuin en de speeltoestellen. Wanneer de speeltoestellen eveneens bijgesteld worden aan de noden van kinderen met een beperking kunnen zij tot betekenisvolle spelsituaties komen, alleen of in groep. Bovendien is een inclusieve speeltuin nog steeds uitdagend en vormt het zelfs een verrijking voor het spel van kinderen zonder beperking. Zij hebben namelijk ook baat bij speeltoestellen die specifieke zintuigen prikkelen en gemakkelijk te betreden zijn.

4.1 Bespreking en interpretatie van de resultaten

Na het analyseren van de doorgenomen literatuur kunnen er algemene suggesties gedaan worden naar benodigde aanpassingen van een speeltuin. De voornaamste conclusie is dat een inclusieve speeltuin niet betekent dat elk speeltoestel toegankelijk is voor elk kind. Het belangrijkste is dat elk kind op een speeltoestel kan spelen, niet dat elk kind op elk toestel kan spelen. Dat laatste is bijna onmogelijk gezien de onderlinge verschillen tussen kinderen.

4.1.1 Inrichting van een speeltuin

Wanneer het op de inrichting aankomt maken onder andere contrasterende kleuren een speeltuin toegankelijker voor kinderen met een beperking. Wanneer de inkom en de randen van de paden een fel kleur hebben zijn ze beter herkenbaar voor kinderen met een visuele beperking. Verder bieden gekleurde paden een betere oriëntatie aan kinderen met een verstandelijke of visuele beperking en geven ze de speeltuin een extra speelse dimensie. Wanneer de speeltoestellen elk uit andere kleurpaletten bestaan, hebben kinderen met een visuele of auditieve beperking en kinderen met autisme spectrum stoornis een beter overzicht over de speeltuin. Dit geeft hen een veiliger gevoel waardoor ze de mogelijkheid krijgen om tot diepgaander spel te komen. Tenslotte hebben slechtziende kinderen er baat bij als de grijppunten van een speeltoestel in eenzelfde kleur zijn. Zo hebben ze een beter zicht op waar de grijppunten zich bevinden.

Om de spelmogelijkheden van kinderen met een fysieke beperking uit te breiden we een aantal aanpassingen uitvoeren. Allereerst dienen de speeltoestellen met elkaar verbonden te worden met paden. Deze paden moeten minstens 1,5 meter breed zijn en om een draaimanoeuvre uit te voeren is er een ruimte van 1,5 meter op 1,5 meter nodig. Indien er paden worden aangelegd tussen de speeltoestellen kan er afgewisseld worden in de ondergrond van de speeltuin. Het is echter belangrijk dat toegankelijk speeltoestellen geplaatst worden op een toegankelijke en valdempende ondergrond. Twee types ondergrond steken er met kop en schouders bovenuit als het op toegankelijkheid aankomt. Deze twee vormen zijn kunstgras en rubbertegels. Ze hebben weinig onderhoud nodig en hebben een lange levensduur. Verder zijn ze in diverse kleuren te verkrijgen waardoor ze ingezet kunnen worden als oriëntatiemiddel en extra speels element. Omdat deze doelgroep sneller vermoeid is hebben zij behoefte aan rustpunten zoals een bank of picknicktafel. Om de bewegingsvrijheid op de paden te behouden worden deze rustpunten best buiten de paden geïnstalleerd. Daarnaast is het aangenaam voor kinderen in een rolstoel als er een ruimte is waar ze de rolstoel kunnen plaatsen terwijl ze uitrusten. Bij voorkeur zijn er zitplaatsen op verschillende hoogtes met arm- en rugleuningen zodat iedere bezoeker van de speeltuin een gepast rustpunt kan vinden. Wanneer er een picknicktafel voorhanden is heeft een kind in een rolstoel er

baat bij als er onder de tafel voldoende ruimte is voor hem om eronder te rijden. Een parkeerplaats op maximum 50 meter afstand komt de bereikbaarheid van de speeltuin ten goede.

Kinderen met een visuele of auditieve beperking hebben er voordeel bij als er een bepaalde vorm van geleiding is naar de inkom van de speeltuin. Daarnaast is het vergroten van het lettertype en het toevoegen van pictogrammen en brailleschrift op informatieborden erg nuttig voor kinderen met een visuele, auditieve of verstandelijke beperking en kinderen met autisme spectrum stoornis. Tenslotte beantwoordt beplanting op verschillende hoogtes en het creëren van specifieke geurhoeken aan de noden van alle doelgroepen.

4.1.2 Speeltoestellen

Een absolute voorwaarde om een speeltuin toegankelijk te maken is variatie aanbrengen in de hoogte van een speeltoestel, het materiaal waaruit het gemaakt is en de speelwijze van een speeltoestel. Dit laatste wijst op het zittend, staand of lopend spelen maar ook op het kruipen versus het wandelen. Deze variatie zorgt ervoor dat elk kind aan zijn trekken komt in de speeltuin.

Voor kinderen met een fysieke beperking is het belangrijk dat de ondergrond berijdbaar is en geen drempels heeft. Dit is niet enkel belangrijk voor kinderen zonder loopfunctie maar ook voor kinderen met een verminderd loopvermogen. Verder kunnen kinderen in een rolstoel enkel een speeltoestel bereiken wanneer de toegang bestaat uit een hellend vlak. Om de toegankelijkheid te vergroten is het aangeraden om het hellend vlak steeds te vergezellen van leuningen. Overigens heeft deze doelgroep nood aan steun voor zowel de handen als voor de voeten en de rug. Wanneer rolstoelgebonden kinderen willen spelen op een speeltoestel waarvoor ze uit hun rolstoel kunnen willen ze graag zonder zorgen kunnen spelen. Daarom is het aangewezen om dicht bij de toegankelijke speeltoestellen een ruimte vrij te houden zodat de kinderen hun rolstoel daar kunnen plaatsen terwijl ze spelen. Daarnaast zijn grepen bij de instap of opstap van een speeltoestel raadzaam zodat kinderen met een fysieke beperking voldoende steun vinden.

Kinderen met een visuele beperking kunnen zich soms erg onzeker voelen in een speeltuin. Er liggen dan ook tal van gevaren op de loer zoals bewegende speeltoestellen en drempels. Voor deze doelgroep is het dus belangrijk dat speeltoestellen die bewegen lawaai maken en een bepaalde barrière hebben zodat de kinderen er niet per ongeluk op stoten. Verder is het belangrijk om de randen van paden in een fel kleur te schilderen zodat slechtziende kinderen weten waar het pad eindigt.

Tenslotte kan er gesteld worden dat er aandacht nodig is voor alle kinderen. Elk kind geniet ervan wanneer zijn zintuigen geprikkeld worden dus visuele, auditieve, tactiele, olfactorische en bewegingselementen zijn onmisbaar in een inclusieve speeltuin. Speelwanden vormen hierin een interessant speelelement omdat ze meerdere zintuigen tegelijk kunnen prikkelen.

4.2 Sterktes versus zwaktes van het onderzoek en aanbevelingen voor verder onderzoek

Ik heb ervoor gekozen om mijn sterkte-zwakteanalyse op te stellen aan de hand van het SWOT-model. Dit model geeft niet enkel een weergave van de sterktes en de zwaktes van een onderzoek maar geeft ook een beeld van de kansen en de beperkingen die ermee gepaard gaan.

De grootste sterkte van dit eindwerk is dat er meerdere luiken zijn. Enerzijds is het advies gebaseerd op recente betrouwbare bronnen en anderzijds is er een uitgewerkt praktijkvoorbeeld om op te steunen. Daarnaast heb ik ook een methodiek ontwikkeld om de informatie op een interessante manier te brengen naar andere jeugddiensten. Een ander sterk punt is dat de adviezen gericht zijn op elk kind dus niet enkel op

kinderen met een beperking. Tenslotte wordt de hele speeltuin onder de loep genomen, waaronder dus ook de inrichting.

De voornaamste zwakte is het tekort aan informatie over de toegankelijkheid van een speeltuin voor ouders en grootouders met een beperking. Verder was er geen ruimte en tijd voor een concrete uitwerking en is er geen budgetbepaling.

Dit eindwerk creëert veel kansen. Het sluit vooral aan bij de ontwikkelingen in het onderwijssysteem. Door het M-decreet zullen er meer kinderen met een beperking in het reguliere onderwijs les volgen. Daardoor zullen de speelplaatsen van scholen aangepast moeten worden aan kinderen met een variatie aan beperkingen. Perspectief 2020? Milleniumdoelstellingen? Het schept eveneens de kans voor de stad Brugge om zich te profileren als een stad die actief bijdraagt aan een toegankelijke, inclusieve maatschappij.

De twee grote beperkingen in dit onderzoek zijn de mogelijkheden tot interpretatie en de budgettaire vereisten. In de eerste plaats kunnen de geformuleerde adviezen anders geïnterpreteerd worden vanwege hun open karakter. Er kan niemand opgelegd worden om adviezen op te volgen en de adviezen zijn zo opgesteld dat er nog keuzevrijheid is voor de gebruiker. De keuzevrijheid situeert zich op het niveau van materiaalgebruik, de keuze van speeltoestellen en de keuze van ruimtegebruik. Ten tweede is er een bepaald budget nodig om de geadviseerde aanpassingen te verrichten. Dit budget werd niet berekend in het kader van dit eindwerk waardoor de gebruiker dit zelf nog moet berekenen.

Tijdens het eerste gesprek met de jeugddienst kwam het idee ter sprake om een ontwerp te maken van een inclusieve speeltuin. Toen dit idee werd voorgesteld aan de ruimtelijke architect van de stad Brugge had hij echter zijn twijfels vanwege mijn gebrek aan grafische kennis en vaardigheden. Daarom is het volgens mij interessant om als ergotherapeut samen te werken met een grafisch ontwerper voor de ontwikkeling van een soortgelijk ontwerp. Het is al gekend dat er interesse is voor een dergelijk ontwerp bij de jeugddienst van de stad Brugge maar waarschijnlijk zijn er nog meer gemeentes en organisaties die interesse zouden tonen in dit project. Verder lijkt het mij zinvol om na te gaan welke samenwerkingsverbanden er nodig zijn tijdens het ontwikkelen van een inclusieve speeltuin. Met wie moet er op welk ogenblik samengewerkt worden? Tenslotte kan een speeltuin pas heringericht of geplaatst worden als er voldoende budget voor is. Ik heb geen zicht op het budget van de jeugddiensten maar één ding is zeker, er is onvoldoende budget en personeel om alle speeltuinen in België tegelijkertijd herin te richten. Daarom denk ik dat het interessant is om onderzoek te doen naar hoe je in je begeleiding kinderen met een beperking kan helpen spelen in een ontoegankelijke speeltuin.

4.3 Consequenties voor de praktijk

Omdat het onderwerp van dit eindwerk zich situeert op macro-niveau heeft het een effect dat verdergaat dan de ergotherapie. Allereerst zijn de resultaten bruikbaar in het onderwijs. Door de recente evoluties is er in het onderwijs een nood aan aanpassingen van de speelplaatsen. De adviezen die in dit eindwerk geformuleerd zijn richten zich op speeltuinen maar mits enige bijstelling kunnen schoolbesturen en gemeentes ze ook gebruiken om speelplaatsen inclusief en toegankelijk te maken. Inclusieve jeugdbewegingen of jeugdbewegingen die inclusief willen worden kunnen de adviezen gebruiken om hun terrein toegankelijk en aantrekkelijk te maken voor elk kind. Ook bepaalde verenigingen kunnen hun speeltuin aan de hand van deze richtlijnen toegankelijk maken om een ruimer publiek aan te trekken.

Als de adviezen werkelijk worden toegepast hebben scholen, jeugdbewegingen, zorginstellingen en verenigingen een ruimere keuze aan plaatsen om te bezoeken. Daarnaast zou dit ook een positief effect hebben op het toerisme in de stad Brugge. De stad zou er een troef bij hebben die mensen aanspoort om erheen te reizen.

De jeugddienst van de stad Brugge heeft het voordeel dat er al concrete tips gegeven worden in het praktijkvoorbeeld om één speeltuin herin te richten. Met de methodiek kunnen er dan weer andere gemeentes gestimuleerd worden om speeltuinen toegankelijk en inclusief te maken.

Kortom hebben onderwijsinstellingen, jeugdbewegingen, verenigingen, zorginstellingen, de stad Brugge en andere gemeentes er baat bij om de adviezen in dit eindwerk te gebruiken.

Lijst met figuren

Figuur1: PEO model (Law, Cooper, Strong, Stewart, Rigby, & Letts, 1996)	6
Figuur 2: overzicht van de speeltuin	17
Figuur 3: nestschommel.....	18
Figuur 4: toegankelijk speeltoestel met speelborden	18
Figuur 5: trampoline	18
Figuur 6: voelpad	18
Figuur 7: wereldmand	19
Figuur 8: audionetic	19
Figuur 9: paden met figuren en kleuren (Yalp, 2011)	25
Figuur 10: rolstoelvriendelijke picknicktafel (Parkbank)	26
Figuur 11: balanceren	27
Figuur 12: balanceren	27
Figuur 13: nestschommel.....	29
Figuur 14: inkom annuntiatenstraat	31
Figuur 15: paden annuntiatenstraat	31
Figuur 16: ondergrond annuntiatenstraat	32
Figuur 17: kleuren speelcombinatie annuntiatenstraat.....	32
Figuur 18: kleuren wip annuntiatenstraat.....	33
Figuur 19: kleur schommel annuntiatenstraat	33
Figuur 20: zitplaatsenannuntiatenstraat	33
Figuur 21: beplantingannuntiatenstraat.....	34
Figuur 22: glijbaan annuntiatenstraat	35
Figuur 23: schommel annuntiatenstraat	35
Figuur 24: wip annuntiatenstraat	36

Bibliography

Aalderen, W. (2011). Psychosociale aspecten. In W. Aalderen, *Ziekte en handicaps* (pp. 79-80). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Aarons, M., Gittens, T., & Roeyers, H. (2000). Suggesties voor activiteiten. In M. Aarons, T. Gittens, & H. Roeyers, *Autisme: werkboek sociale vaardigheden* (p. 42). Leuven: Acco.

Aerts, E. (2011, Juni). *Interessante literatuur*. Opgeroepen op januari 14, 2015, van VZW Tolbo: <http://94994.frog07.afegroup.be/94994/wwwroot/media/images/upload/mobiliteit1.pdf>

Agtenberg, O., Caminada, M., Cramer, S., Deman, P., Goossens, E., van 't Hoog, M., et al. (2012, maart). Spel- en ontwikkelingsmateriaal. *Expertje*, p. 17.

Algemeen beleidsprogramma. (2013, mei). Opgeroepen op september 27, 2014, van Brugge: <https://www.brugge.be/files/uploads/document/algemeen-beleidsprogramma-2013-2018.pdf>

Benelux, E. (2015). *Waar staan wij voor*. Opgeroepen op april 20, 2015, van Eibe: <http://www.eibe.nl/waar-staan-wij-voor>

Bespeelbaarheid. (2011). Opgeroepen op april 13, 2015, van Yalp: <http://www.yalp.nl/909-Bespeelbaarheid.html>

Bolsenbroek, A., & Van Houten, D. (2010). Wat is inclusie. In A. Bolsenbroek, & D. Van Houten, *Werken aan een inclusieve samenleving* (pp. 14-16). Amsterdam: Uitgeverij Nelissen.

Boudewijnse, H., van Lokven, E., & Oskam, E. (2005). Aandoeningen van de zintuigen. In H. Boudewijnse, E. van Lokven, & E. Oskam, *Nederlands leerboek jeugdgezondheidszorg* (pp. 188-189). Assen: Van Gorcum.

bv, R. p. (sd). *overige toestellen*. Opgeroepen op april 2, 2015, van replay speeltoestellen: <http://www.replay-speeltoestellen.nl/index.php?pid=2&posts=45&type=11&materiaal=0&aantalkinderen=0&valhoogte=0&leeftijden=0&vrijruimte=0&prijsklasse=0>

De Rijdt, C. (2014). Het gebruik van visualisaties. In C. De Rijdt, B. Serrien, & C. Van Dam, *Praktijkboek over oplossingsgericht werken en visualisaties bij mensen met een verstandelijke beperking* (pp. 13-17). Antwerpen: Garant.

Deduytschaever, P. (2014, december 22). Hoe kwam de speeltuin tot stand? (D. Ornelis, Interviewer)

Eibe. (2014, juni 6). Ontwerpvoorstel provincie Oost-Vlaanderen Puyenbroeck. *Avontura*. Nederland.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: Norton & Company.

Everaerts, F. (2008). *Publicaties*. Opgeroepen op januari 16, 2015, van Speelom VZW: <http://www.speelom.be/upload/ckeditor/file/wijziging-normen/en1177-ondergronden-valhoogte.pdf>

everybody, p. f. (2015). *home*. Opgeroepen op januari 23, 2015, van build jake's place: <http://www.buildjakesplace.org/photos.html>

Garvey, C. (1977). What is play? In C. Garvey, *Play* (pp. 2-7). Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Gehandicaptenforum, s. (2011). *Week van de toegankelijkheid*. Opgeroepen op april 11, 2015, van st Gehandicaptenforum: <http://www.gehandicaptenplatformklm.nl/index.php/project-menu/promotie/week-van-de-toegankelijkheid>

Gevaert, J. (2014, september). Navraag interesse in eindwerk. (D. Ornelis, Interviewer)

Gringhuis, D., Moonen, J., & van Woudenberg, P. (2010). Slechthziende en blinde kinderen. In D. Gringhuis, J. Moonen, & P. van Woudenberg, *Ziekten en handicaps* (pp. 249-274). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Helders, P., & Hadders-Algra, M. (2009). Ontwikkeling van bewegingsvaardigheden. In M. Meihuizen-de Regt, J. de Moor, & A. Mulders, *Kinderrevalidatie* (pp. 65-70). Assen: Van Gorcum.

Hellendoorn, J., & van Berckelaer-Onnes, I. (1991). de betekenis van spel. In J. Hellendoorn, & I. van Berckelaer-Onnes, *Speciaal spel voor speciale kinderen* (pp. 11-21). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Hellendoorn, J., & van Berckelaer-Onnes, I. (2012). Onderzoek naar spel bij verstandelijk gehandicapten. In J. Hellendoorn, & I. van Berckelaer-Onnes, *Speciaal spel voor speciale kinderen* (pp. 35-38). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Hoegaarden, d. t. (2015). *het park*. Opgeroepen op april 25, 2015, van De tuinen van Hoegaarden: <http://www.detuinenvanhoegaarden.be/>

Huizinga, J. (1949). Nature and significance of play as a cultural phenomenon. In J. Huizinga, *Homo ludens* (pp. 7-11). London, Boston and Henley: Routledge and Kegan Paul.

Kopjes, S. K. (2013, augustus 31). *over ons*. Opgeroepen op januari 23, 2015, van kopjes voor kopjes: <http://www.kopjesvoorkopjes.nl/over-ons/>

Kranowitz, C. (2007). *Met plezier uit de pas*. Amsterdam: Nieuwezijds B.V.

kunstgras. (sd). Opgeroepen op januari 16, 2015, van alles over spelen: <http://www.allesoverspelen.nl/csi/spelen.nsf/wwwVwContent/l3kunstgras.htm>

kunststof tegels. (sd). Opgeroepen op januari 16, 2015, van alles over spelen: <http://www.allesoverspelen.nl/csi/spelen.nsf/wwwVwContent/l3kunststoftegels.htm>

Law, M., Cooper, B., Strong, S., Stewart, D., Rigby, P., & Letts, L. (1996). The person-environment-occupation model: a transactive approach to occupational performance. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 19.

Leuven, U. (2015). *Cerebrale Parese*. Opgeroepen op april 26, 2015, van UZ Leuven: <https://www.uzleuven.be/cp-referentiecentrum/cerebraal-parese>

Logister-Proost, I., & Kinébanian, A. (2012). *Inhoudsmodellen*. Opgeroepen op april 28, 2015, van Ergowijis: <http://www.ergowijis.com/Inhoudsmodellen.htm>

Loonstra, J. H., Mentink, M., & Rem, C. (2015). *Van baby tot kleuter*. Antwerpen: Garant.

McColl, M. A., Law, M., Stewart, D., Doubt, L., Pollock, N., & Krupa, T. (2003). Using the taxonomy to classify occupational conceptual models. In M. A. McColl, M. Law, D. Stewart, L. Doubt, N. Pollock, & T. Krupa, *Theoretical basis of occupational therapy* (pp. 21-27). Thorofare: SLACK incorporated.

NINDS. (2015, februari 23). *Spina Bifida fact sheet*. Opgeroepen op april 26, 2015, van National Institute of Neurological Disorders and Stroke:
http://www.ninds.nih.gov/disorders/spina_bifida/detail_spina_bifida.htm

NSGK. (2011). *balanceren*. Opgeroepen op april 1, 2015, van speeltuinbende:
<http://www.speeltuinbende.nl/toegankelijke-voorbeelden/balanceren>

NSGK. (2011). *Draaitoestel*. Opgeroepen op april 2, 2015, van Speeltuinbende:
<http://www.speeltuinbende.nl/toegankelijke-voorbeelden/draaitoestel>

NSGK. (2011). *Experts*. Opgeroepen op april 20, 2015, van Speeltuinbende:
<http://www.speeltuinbende.nl/experts/springzaad>

NSGK. (2011). *Heuvel*. Opgeroepen op april 11, 2015, van Speeltuinbende:
<http://www.speeltuinbende.nl/toegankelijke-voorbeelden/heuvel>

NSGK. (sd). *Schommel en draaitoestel*. Opgeroepen op april 12, 2015, van speeltuinbewijzer:
<http://www.speeltuinbewijzer.nl/#onderwerp6>

NSGK. (sd). *Toegang speeltuin*. Opgeroepen op april 13, 2015, van Speeltuinbewijzer:
<http://www.speeltuinbewijzer.nl/#onderwerp1>

NSGK. (2011). *Wipwap*. Opgeroepen op april 13, 2015, van Speeltuinbende:
<http://www.speeltuinbende.nl/toegankelijke-voorbeelden/wipwap-0>

onbekend. (2011). *InterActief*. Opgeroepen op april 25, 2015, van Yalp:
<http://www.yalp.nl/interactief/overview/80>

Parkbank. (sd). *rolstoelvriendelijke betonnen picknicktafel*. Opgeroepen op mei 5, 2015, van Parkbank:
<http://www.parkbank.be/index.php?item=rolstoelvriendelijke-betonnen-picknicktafel&action=article&aid=158&lang=NL>

Pendleton, J. (2012). *suppliers*. Opgeroepen op januari 23, 2015, van the play park:
<http://www.theplaypark.co.uk/>

playtables, K. (2015). *Speelwanden en wandpanelen*. Opgeroepen op april 15, 2015, van Kids playtables:
<http://www.kidsplaytables.nl/c-180718/speelwanden-en-wandpanelen/>

Producten. (2011). Opgeroepen op april 20, 2015, van Yalp: <http://www.yalp.nl/2-Producten.html>

redactie. (2011, maart 17). *Maak je speelterrein voor iedereen toegankelijk*. Opgeroepen op april 12, 2015, van Pretwerk: <http://pretwerk.nl/topnieuws/maak-je-speelterrein-voor-iedereen-toegankelijk/2327>

Richtlijn diagnostiek en behandeling van kinderen met spastische cerebrale parese. (2006). *Nederlandse vereniging van revalidatieartsen*, 44-47.

Richtlijn diagnostiek en behandeling van kinderen met spastische cerebrale parese. (2006). *Nederlandse vereniging van revalidatieartsen*, 62-64.

Rubin, K. H., Fein, G. G., & Vandenberg, B. (1983). Play. In K. H. Rubin, G. G. Fein, & B. Vandenberg, *Handbook of child psychology* (pp. 693-774). New York: Wiley.

Ruts, K. (2006). *Inclusiespiegel Vlaanderen*. Brussel: Gelijke rechten voor iedere persoon met een handicap (GRIP) vzw.

S. P. (2015). *Mindervalide toegankelijkheid*. Opgeroepen op maart 30, 2015, van Speeltuin Philipsdorp: <http://www.speeltuinphilipsdorp.nl/mindervalide/>

Snyder, C., & Lopez, S. J. (2009). *Oxford Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University Press.

Sorée, V. (2010). Psychologische inzichten. In E. Broekaert, G. Van Hove, S. Vandeveld, V. Soye, & W. Vanderplasschen, *Handboek bijzondere orthopedagogiek* (pp. 81-90). Antwerpen: Garant.

Speelpleinen centrum Brugge. (2015). Opgeroepen op januari 10, 2015, van Brugge: <http://www.brugge.be/speelpleinen-centrum-brugge>

speel-tuin.nl. (2011). *Kunstgras*. Opgeroepen op januari 16, 2015, van speeltuin/schoolplein info: <http://www.speel-tuin.be/ondergronden/kunstgras>

speel-tuin.nl. (2011). *rubber*. Opgeroepen op januari 16, 2015, van Speeltuin/schoolplein info: <http://www.speel-tuin.be/ondergronden/rubber>

Speeltuinen en aangepaste speeltuigen voor blinde en slechtziende kinderen. (2005, januari 6). Opgeroepen op april 12, 2015, van Kennisportaal visuele handicap: <http://kimbols.be/spelen-spelletjes/speeltuin-speeltuigen/speeltuinen-en-aangepaste-speeltuigen-voor-blinde-en-slechtziende-kinderen.html>

Stagnitti, K., & Unsworth, C. (2000). The importance of pretend play in child development: an occupational therapy perspective. *British Journal of Occupational Therapy*, 121-127.

Sutton-Smith, B. (1997). Conclusion. In B. Sutton-Smith, *The ambiguity of play* (pp. 214-220). Harvard: University Press.

toegankelijkheidsbureau, v. (2006). *beplanting*. Kermt: Vlaams Steunpunt Toegankelijkheid.

toegankelijkheidsbureau, v. (2006). *inkom*. Kermt: Vlaams steunpunt toegankelijkheid.

toegankelijkheidsbureau, v. (2006). *meubilair*. Kermt: Vlaams steunpunt toegankelijkheid.

toegankelijkheidsbureau, v. (2006). *signalisatie*. Kermt: Vlaams steunpunt toegankelijkheid.

toegankelijkheidsbureau, v. (2006). *speeltoestellen*. Kermt: Vlaams Steunpunt Toegankelijkheid.

Toegankelijkheidsbureau, v. (2010). *Toegankelijkheid van speeltuinen*. Kermt: Vlaams Steunpunt toegankelijkheid.

toegankelijkheidsbureau, v. (2006). *veiligheid*. Kermt: Vlaams steunpunt toegankelijkheid.

toegankelijkheidsbureau, v. (2006). *wandelpaden*. Kermt: Vlaams steunpunt toegankelijkheid.

Troch, E. (2006). *Vademecum Integrale toegankelijkheid van parken*. Brussel: Agentschap voor natuur en bos.

van Amelsvoort, H. (2005). Begripsomschrijving en speltheorieën. In H. van Amelsvoort, *Spelend ontwikkelen* (pp. 9-27). Assen: Uitgeverij Van Gorcum.

Van Amelsvoort, H., Bolhuis, N., & Damhuis, M. (2013). Het belang van spel. In H. Van Amelsvoort, N. Bolhuis, & M. Damhuis, *Spelend ontwikkelen* (pp. 2-9). Assen: Van Gorcum.

- Van Bael, F. (2005, februari). *Publicaties*. Opgeroepen op januari 16, 2015, van Speelom VZW: <http://www.speelom.be/upload/ckeditor/file/valdempende-ondergronden.pdf>
- van Berckelaer-Onnes, I. (2012). Spel van autistische kinderen. In I. van Berckelaer-Onnes, *Speciaal spel voor speciale kinderen* (pp. 25-28). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- van der Heijden, I. (2012). Multisensorische omgevingen. In I. van der Heijden, *Prikkels in de groep* (p. 129). Antwerpen: Garant.
- van der Poel, L., & Blokhuis, A. (2008). Belang en functie van spel. In L. van der Poel, & A. Blokhuis, *Wat je speelt ben je zelf* (pp. 25-35). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- van der Poel, L., & Blokhuis, A. (2008). Bijlage 8: inrichting van een spelkamer. In L. van der Poel, & A. Blokhuis, *Wat je speelt ben je zelf over spel en spelbegeleiding* (pp. 162-163). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- van der Poel, L., & Blokhuis, A. (2008). De ontmoeting met de wereld van mensen met een verstandelijke beperking. In L. van der Poel, & A. Blokhuis, *Wat je speelt ben je zelf* (pp. 61-73). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- van der Poel, L., & Blokhuis, A. (2008). De verschillende verschijningsvormen van spel: de spelontwikkeling. In L. van der Poel, & A. Blokhuis, *Wat je speelt ben je zelf* (pp. 36-60). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- van der Poel, L., & Blokhuis, A. (2008). Moeite met verbeeldend spel. In L. van der Poel, & A. Blokhuis, *Wat je speelt ben je zelf* (pp. 64-65). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- van der Poel, L., & Blokhuis, A. (2008). Wat is spel. In L. van der Poel, & A. Blokhuis, *Wat je speelt ben je zelf* (pp. 15-24). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Verbelen, J., Samoy, E., & Van Geel, H. (2005). *Vlamingen met een handicap of langdurige gezondheidsproblemen*. Brussel: Josée Lemaître.
- Vercruysse, J. (2013, november 19). *Presentaties*. Opgeroepen op april 24, 2015, van West-Vlaanderen: http://www.west-vlaanderen.be/overwvl/beleid_bestuur/winvorm2/Presentaties/20131118_Speelruimtebeleidsplan_Brugge.pdf
- Vercruysse, J. (2013). *Speelruimtebeleidsplan Brugge*. Brussel: ruimtecel kind en samenleving.
- Verhulst, F. C. (2005). De ontwikkeling van spel. In F. C. Verhulst, *De ontwikkeling van het kind* (pp. 107-108). Assen: Uitgeverij Van Gorcum.
- Vermeer, E. A. (1955). *Spel en spelpedagogische problemen*. Utrecht: Bijleveld.
- Vygotsky, L. (1966). Play and its role in the mental development of the child. *Sovjet Psychology*, 12 (6), 62-76.
- VZW, E. (sd). *Enter VZW, Vlaams expertisecentrum Toegankelijkheid*. Opgeroepen op april 18, 2015, van Enter : <http://www.entervzw.be/>
- vzw, O. N. (1999). *De standaardregels van de Verenigde Naties*. Brussel: PHOS.
- Wijnja, A. (2009). *Natuurlijk toegankelijk spelen*. Hoorn: Eric Mels concept en vormgeving.

Yalp. (2011). *nieuws*. Opgeroepen op januari 23, 2015, van Yalp: http://www.yalp.nl/795-Stichting_Kopjes_voor_Kopjes_opent_speeltuin_waar_alle_kinderen_samen_kunnen_spelen.html